

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER,

TREDIE RÆKKE,

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

HOLGER FR. RØRDAM,

Dr. phil., Sognepræst.

FEMTE BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS UNIV. BOGHANDL. G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1884—86.

Meddelelser fra Fyns Bispearkiv.

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

Som Præst i Brændekilde og Bellinge i Nærheden af Odense (1876—83) fik jeg Lejlighed til ved Biskop Engelsefts Godhed at gennemgaa en stor Del af Fyns Bispearkiv, der er bevaret i god Stand og ret vel ordnet. I den Tanke derved fremtidig at kunne bidrage til Oplysning særlig af vor Kirkes Historie, afskrev eller excerperede jeg en ikke ringe Del af de forefundne gamle Breve og Aktstykker. Gaar alt efter Ønske, er det nu min Agt fra Tid til anden i dette Tidsskrift at meddele noget, af hvad jeg saaledes har indsamlet, i Haab om, at det saaledes kan komme en større Kreds til Gode. Foreløbig gjør jeg en Begyndelse med Vends Herred, nærmest fordi jeg allerede tidligere i disse Samlinger har meddelt en Del Bidrag til dette Herreds Kirke- og Præstehistorie¹⁾, hvortil nærværende bekvemt kan slutte sig.

I. Om Vends Herreds Præstekalent.

Hvem der attraar Efterslægtens Taknemmelighed vil ikke lettelig kunne opnaa den paa sikrere Maade end ved at

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. VI, 325—60 og 733—78, •Prøver af en fynsk Præstehistorie fra forrige Aarhundrede. Forfatteren af denne Præstehistorie er, som jeg senere har opdaget, Hr. Anders Samsing, Sognepræst i Kjelstrup og Agedrup (jfr. Treschow, Danske Jubel-lærere, S. 233—36).

stifte et Legat, der kommer saadanne tilgode, som vide at paaskjønne Velgjerningen. Et Exempel herpaa er den Gave af tre Gaarde i Asperup Sogn, som Hr. Otte Skinkel til Iversnæs (nu Wedelsborg) med Hustru, Svigersøn og Datter 1446 henlagde til Præsterne i Vends Herred i Fyn, for at de ved en aarlig Gudstjeneste skulde bede for Givernes Sjæle. Thi da denne Stiftelse overlevede Reformationens Skjærsild, som ellers opslugte saa mange andre lignende, saa høstede Giverne i Tidernes Løb en rig Tak for deres Gave. Herom haves Vidnesbyrd i et Skrift, udgivet i Kjøbenhavn 1650, under Titel:

Guds Ord oc Befalning til de Rjge af denne Verden, hvorledis de retteligen skulle forestaa hans Laan oc Leen. Aff 1. Timoth. 6. v. 17. 18. 19. Prædictet oc fremsat dend 31. Julij, Anno 1649, udi Brenderup Kircke i Vendtzherrit udi Fyen, ved Matz Hvid, Sogneprest ibid.

Bogen er tilegnet »De Erlige oc Velbyrdige Adels-Personer, der ere udsprungen oc kommen aff de tvende giefve oc gamle Ridderlige Stammer i Dannemarck, Skinckeler oc Gyldenstierner aff Iversnæs i Vendtzherrit udi Fyen«; og allerede i Fortalen, der er dateret: »Brenderup Præstegaard den næste Tirsdag efter S. Olufs Dag ¹⁾), som er den 30 Juli 1650«, dvæler Forfatteren ved den pligtige og skyldige Taknæmmelighed, han ikke alene paa sine egne, men ogsaa paa det hele Vendsherreds Præsteskabs Vegne nærede mod de nævnte adelige Familier for den Velgjerning, deres Forfædre havde stiftet. »Thi dersom de have saaet os deres legemlige, da er det jo billigt, at I, deres Afkom (thi de ere i det rette salige Fuldkommenheds evigvarende Sommerland) høste det aandelige, som er Lærdom, Forbedelse, Taksigelse, Ære og Berømmelse«.

¹⁾ Den i Fundatsen bestemte Mindetag (se nedenfor).

Den af Taleren valgte Text (Byd de rige af denne Verden, at de ikke hovmode dem, og ej heller sætte Haab til den uvissø Rigdom osv.) benyttes til stærke Angreb paa Tidens Hoffærdighed. En lille Prøve kan i kulturhistorisk Henseende maaske være af Interesse, som naar Forfatteren med levende Farver afmaler den hoffærdige som »en vrinske, uberig oc foret Hest, der driller oc tumler sig«, eller naar han siger videre om saadanne: »saa lidet tæncke de paa dend indvortis Sieleprydelse, med hvilcken de skulle smykke sig for deris Brudgom JESU Christo, som ingenlunde sidder i kruset Haar, Huwer, Hofvitklæde, Flettebaand, Svandtze, Ørespenger, Kieder, Armspan, Spender, Spenger, Bremme, Snørebaand, Dessmerknappe, Ringe, Sløyer, Punge, Speyle, Border, Belte, Kaaber, kaastelige Sko, oc det sorte Tøy (som Fanden icke kiende udi Esaiæ tiid), de sætte oc feste (Gud oc de veed hvormed) paa deris Ansict, Halse oc Bryst. — Hielp dend lefvende Gud, er der da ingen, som kand see oc spøtte ad Diefvelen, som med saadant oc andet mere, som jeg icke vil tage i min Mund, bespotter oc beleer voris Elendighed? Thi hvad er det andet (hvo som vil hafve ret beskrivelse der paa) end Satans Spøt oc Dreck¹⁾, hvor med dend fule oc wreene Aand, alle Hofferdiges Konge, beskæmmer JESU dyre kiøbte Legem og Lemmer, effter at hand hafver forblindet deris Sind«.

Medens Mester Mads Hvid saaledes tager strængt nok paa sin Samtids Unoder, er det en helt anden Tone, han anslaar, naar han taler om »de naffnkundige Folck, som hafve giort loflige Gierninger, som hafve været rjge, oc haft stort Gods oc giort store Ting iblant deris Folck«.

¹⁾ Fremhævet af Forfatteren ligesom ovenfor »sort Tøj«, idet han med en unægtelig drøj Vittighed betegner de sorte Skjønhedspletter, som den Gang vare begyndte at komme i Brug, som Djævelens Spytteklatter.

Her er det nu, at han ret kommer til at berømme Stifterne af ovennævnte Legat, i det han fortsætter saaledes:

»Iblant saadanne naffnkundige oc loffværdige Folck ere dend Erlige oc Velbyrdige Mand oc strenge Ridder, Hr. Otto Skinckel aff Ifversnæs, Erlig oc Velbyrdig Fru, Fru Cicilia, hans Hustru, Erlig oc Velbyrdig Mand oc Strenge Ridder Knud Henrichsøn, Erlig og Velbyrdig Jomfru, Jomfru Hildeborg Skinckel, hans Daatter, alle salige hos Gud, som Aar 1446, for meere end 200 Aar siden, hafve af en høyprijselig Andact oc Rundhed hengifvet, vndt, oplat oc skødt Sognepræster i Vends-Herret, oc alle deris Effterkommere, tre Gaarde, liggende der sammesteds udi Asperup Sogn, med ald Skyld oc Herlighed, som foundationen vjdere formelder. Desligesle dend Erlig oc Velb. Mand Knud Gyldenstiern, Electus til Fyens Biscopdom, nu salig hos Gud, som Anno 1529 det frommeligen oc kraffteligen hafver ratificeret oc stadfest. Hvilcke alle, effterdi de hafve været saadanne wstraffelige, forsøgte oc retsindige Rjge, som hafve giort denne store Ting iblant sit Folck, oc stiftet saadan ævig Almisse, da ville vi prjse oc med rette lofve dem. Oc efftersom det er icke nock at lofvis, Men aff en dydig oc loflig Mand at berømmis, det er en ret Loff (som Hedningerne sagde), da prjser det hellige oc hæderlige Præsteskab i forbemelte Herrit, ja meget meere den H. Aand udi dennem, denne deris Almisse oc Velgierning. Besynderlig, naar de Aarligen, den næste Tijsdag efter S. Olufs Dag, udi een af Herrritz Kirckerne, til en Gudstieniste oc Messe, efter fundatzen, forsamlis. Saa at ligesom vor HERre JESus sagde til sine Disciple, om dend Qvinde, som udi Simon den Spedalskis Hus, udi Bethanien, udøste en kostelige Salve, som hun havde i et Glas, paa hans Hofvit, der hand sad til Bords: Hun hafver giort en god Gierning imod mig. Sandelig Jeg siger eder, hvor som dette Evangelium blifver prædicket i dend gandske Verden, der skal

mand oc sige til henditz Ihukommelse, hvad hun hafver giort. I lige maade, saa længe der er Guds Ord, Præster oc Kircker udi Vendtz Herrit, hvilcke vi formode, med Guds Hielp, at nyde hos os oc vore Børne-Børn indtil Verdens Ende, da skal mand oc sige til deris Hukommelse, hvad de hafve giort. Deris Lof skal aldrig forgaa. De ere begrafne i Fred, deris Siele ere i Guds Haand, oc ingen Pine rører dem, Sap. 3. deris ihukommelse blifver Velsignelse, Prov. 10. v. 7^a.

Saa vidt Mester Mads Hvid¹⁾, hvem man da ikke kan beskyldte for, at han gjorde for lidt ud af den Gave, som i Fortiden var ydet til hans Provstis Præster. Nu følger selve Gavebrevet, ledsaget af andre Oplysninger om Kallente- og Vingodset i Vends Herred.

1.

Alle mæn, thette breff see æller høre læses, helser jek Otte Skinkel²⁾ aff Iwrsnes, rydder, kerlighe mæth wor hærre. Kungør jek thet alle mæn mæth thætte mit opne breff, ath jek aff myn frij wiliæ oc [aff] myn kære husfrøs Cicilie³⁾, her Knut Hinriksøns⁴⁾, rydders, oc myn kære dotters iuncfrowe Hildeborges wiliæ, hawer vnt oc vplat oc skot hetherlige hærre sognepræste j Wændzhæreth oc alle therre æfterkommer thre myne garthe j Wændzhæreth

¹⁾ Min Opmærksomhed er henledet paa hans Udtalelser ved en Notits, som Kall Rasmussen i sin Tid meddelte Vedel Simonsen (se dennes »Bidrag til den fyenske Kongeborg Rugaards, dens Læns og Lænsmands Historie« I, 2, 3).

²⁾ Om denne meddeles udførlige Efterretninger hos Vedel Simonsen, Rugaard I, 2, 1 ff.

³⁾ Datter af Ludvig Barsebæk.

⁴⁾ Det er den bekjendte Hr. Knud Henriksen Gyldenstjerne, om hvem det sagdes, at Dronning Dorothea efter Kong Christoffers Død ikke havde haft noget imod at faa ham til Ægtefælle. Af ovenstaaende fremgaar, at han allerede 1446 var troløvet til Jomfru Hildeborg Skinkel, som ogsaa senere blev hans Hustru.

oc Aspedorp soghen liggendis, en garth j Aspedorp, thær Hans Andersøn j boer, oc skylder arligh en øre byg, viij β lub., et faar, et lamb, ij ges oc ij høns, Item en garth i Baringe, ther Nisse Pæthersøn j boer, thær skylder en øre byg, xij β lub., et faar, et lamb, j ges, ij høns oc ij skiæpper hafre, Item en garth j then samme steth Boringe, thær Anders Lang j boer, oc skylder en øre byg, xij β lub., ij ges, ij høns oc ij skiæppe hafre, til ewinneligh æye for myn siæls hælsen, for myn kære husfrøs Cicilie, hær Knwts Henriksøn, myn kære dotters juncfrø Hildeborges, oc for myn kære fater siæls, hær Bernike Skynkel, oc for myn moders siæls, fruwe Hildeborgh, oc for alle therres siæles helsen, thær jek ær skyldigh got for ath gøre, mæth sadant wilkor, ath for^{de} hetherlige præste, thær nw boo j Wændzhærrith, oc alle the præste, thær æfter them komme, skule gøre meg [oc mi]ne wener, thær [nu] for^{de} ære, en høgthithelig begængelse en tijth vm areth, som ær pa then tijsdagh næst æfter sante Olafs dagh, wden alle hiælperæthe oc hinder, mæth mæsser oc mæth annen gutz thiæniste, som hær æfter stander schreueeth. Først vm morghehenen pa for^{de} dagh førre mæsse bygynnes, tha skule the holde vigilies mæth x lexe. Item thær næst skule the holde en siwngen siæle mæsse for the for^{de} gothe folkes siæle, oc for alle rethe cristen siæle. Item høymæssen siwngge aff war fruwe. Sithen the andre mæsser skule til gange, som thet tha bør ath wære. Item skule the for^{de} præster, the nw ære, oc the som komme skule, holde mig, myn husfrø, hær Knwth, juncfrø Hildeborg, myn fater oc myn mother in memoria j alle therres mæsser, oc thet skal scriues j alle therres mæsse bøggher circa memoriam uiuorum et mortuorum. Item tilbuder jek migh oc myne arvinge, for^{de} gotz oc garthe for^{de} hetherlige præste ath frij oc frelse for hwer mans patall, som landz logh wtwijs; oc ath forsware the for^{de} garthe oc gotz for gesterij æller andre thungsel. In cuius rei testimonium sigillum meum vna cum sigillis virorum

nobilium et discretorum, videlicet dominj Kanuti Hinrici militis, Nicholai Randsow armigeri, et Hinrici Galm proconsulis in Mæthelfar, presentibus est appensum. Datum anno dominj m^ocd^oxl^ovj^o, sabbato ante Pauli apostoli.

Original paa Pergament med Levninger af Seglremmene i Fyns Bispearkiv, Vends Herreds Breve 53. Brevet er tidligere trykt i Hofmans Samlinger af publique og private Stiftelser, Foundationer og Gavebreve, V, 415—16, men meget ukorrekt.

2.

Vii Knudt Gyldenstiernn, mett Guds naadhe electus till Ffynns biscops doem, giøre vittherligt, att vor officialis in spiritualibus in Ventzherrit Her Jenns i Baelsoff oc Her Hans i Asperop, Sogneprester, haffue heer berett for oss paa theres oc menige Sognepresters vegne i for^{ne} Wentzherrit, at en erlig oc velbyrdig mand, som hedt Her Otthe Skynckell, ridder etc., som oss paa bloess vegne aenrørindes wor, haffuer skickt en ewiige guds thiennesthe etc., som the danne mend, som nw Sogneprester ere vdj for^{ne} Wentzherrit, oc theris efftherkommer, Sogneprester ther sammesteds, skulle wpholde oc fuldgiøre, liggeruisse som framfarne Sogneprester i for^{ne} herrit, siden thet førsthe samme guds thiennesthe stifthit bleff, for thennom vpholdit oc fuldgiort haffue, effther the breffues oc fundatz lydelse, som ther wpaa giordhe oc giffne erre, oc therfore, at vpholde samme guds thiennesthe till euige tiidt, giffuet oc affhendt fra seg och syne arffuinghe tre gaardhe med alle theres retthe tilligelsse, then ene som Symen Perssen i Boring nw vdj boer, then anden Staphen Jenssen ibidem, och then tredie, som Mayæ Anderssis i Asperop vdj boer, oc kiendhe seg oc synne arffuinge eller nogle andre ingen rethedt at haffue till samme gaardhe oc theres retthe tilligelsse i nogre maade, som samme breffue, ther paa giffne erre, yddermere vduisse oc forklare. Nw gaffue for^{ne} wor officialis oc Her Hans oss till kiende, att wor ffogiidt vilde befatthe segh met en aff

samme tre gaardhe i Asperup liggendes, som for^{ne} Mayæ Anderssis i boer, at stedhe then bortt paa vore vegne, efftherthij at then vor giffuett bort fraa vore slectinge etc., paa huilkett wij hannom ingen beffaling gaffue i nogre maadhe, tesligeste thet icke heller tilstedhe vilde. Therefore loffue vij nw oc tilsighe for^{ne} Sogneprester i Wentzherrit, som erre, samledis theres efftherkomere, sogneprester ibidem, at the skulle nydhe, brughe och beholde for^{no} iij gaardhe och gods frij oc qwijtt, som framfarne sogneprester i Ventzherrit, tesligeste the heer thiil friiesthott oc brugt haffue, for oss oc alle andre, saa vyett som vij thet affwerre oc affstille kunde, vdhen all hynder i nogre maade. Dog met saadant skeell, at the redeligen fuldgjøre then guds thiennesthe, som therefore skyckett er etc. Och ville icke formynske eller forkrencke theres priuileger oc frihedhe, men thennom alle, som loglige giort oc giffne erre, met thette vort obne breff stadfesthe i alle maadhe. Datum Ottonie ipso die diuj Franciscj confessoris, Anno etc. Mdxix. Nostro sub signeto dorsotenus impresso.

Original paa Papir med Segl i Fyns Bispearkiv, Vends Herreds Breve 53. Brevet har Paategninger om at være læst paa Vends Herredsting Tirsdagen den 12te Marts 1611, og paa Fynbo Landsting Lørdagen den 7de September samme Aar.

3.

Thette kallenthe godz, y Wends Herritt findis:

Liigger wtj Asperup Sogen: wdi Bording liigger tho gorde, skylder huer iij ort^e korn med anden smaa biede: wdj Asperup bye en gord, giiffuer iij ort^e biig mett anden biede. Thette godz skulle were komett fraa Her Henrick Knudssøn paa Ifuersnis etc. Och haffuer presterne wtj Wendsherrit herligheden aff same gods hafft wiildett ind till thenne dag ephther fundatzens lydelse. Huilcken prest som Callent giøre, tager for sin bekostning iij ort^e korn aff same landgild mett smaa redzelet aff alle iij thienner.

Men the andre vj ort^e korn mett arffuis penninge och anden herlighed, godfestning och sagfald dielis wnder presterne wtj liigge parther; dags gierninger giøre the Herritz proesten.

Vingodzett y Wendsherritt er xij ort^e.

Michel Anderssøn i Biilderup . . . vj ort^e Biig.

Jørgen Anderssøn i Threlderup . . ij ort^e Biig.

Hans Lywessøn y Wby ij ort^e korn.

Jørgen Anderssøn y Røgle iij ort^e korn.

Anders Smid y Fielsted ¹⁾ j otting smør.

Aff thette godz haffuer altiid presterne y Herritt hafftt for^{ne} Landgiild mett Herligheden: och ther for skulle the holde win och brød til kirckerne offuer alt Wends Herritt.

Ther offuer haffuer Proesten wdj nogle Aar her till hafft for en hielp att holde saadan Win och Brød op mett. Thj wdj Euangelij første opkomst ginge ther mange til Sacrament, och fands siig besueritt thett att kunde holde aff thett rætte win godz.

Aff Rorsløff kircke . . . j ort^e Biig.

Asperup j ort^e.

Brenderup j ort^e.

Harndrup j ort^e.

Fielsted j ort^e.

Rørup j ort^e.

Gieldsted j ort^e.

Ørsløff j ort^e.

Balsløff j ort^e.

Føns oc Eibye j ort^e.

Indzløff j ort^e.

Owbye viiij sk^r.

Wbye xiiij skiepper.

¹⁾ I Hofmans Fund. V, 416—17, findes ovenstaaende 5 Steder næv-
nede som liggende til Provstiet i Vends Herred og desuden føl-
gende: »Et Hus i Byllerup, hvoraf ydes 7 Gjæs aarlig, dessen
Herlighed med Ægt og Arbejde samt Stedsmaal etc. Provsten ny-
der. Herom er tilført i Provstebogen, Anno 1571, Fol. 64».

Aff thiisse kir-	}	Medelfar
cker holde pre-		Causlund
sterne sielff win		Hwssebye
oc brød		Gamborg.

Foranstaaende Optegnelse findes under Datering: Ao. 1562, 10 die Augusti, indført i Biskop Jac. Madsens Visitatsbog, udg. af Crone, S. 396—7, som et Uddrag af Biskop Niels Jespersens nu tabte Visitatsbog. Til den sidstnævnte Biskop var Meddelelsen om disse Forhold gjort af Hr. Jørgen Knudsen, Provst i Vends Herred [og Præst i Fjeldsted og Harrendrup]. Her er Stykket meddelt efter en Opskrift, der findes i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 15, hvilken, som Haanden viser, er skreven af ovennævnte Hr. Jørgen Knudsens Eftermand i Provsteembedet, Hr. Oluf Pedersen Bang i Middelfart. Stykket er her i en noget korrektere Form end i den ovenanførte Udgave af J. Madsens Visitatsbog.

Her efter følger i Tidsrækken et Kongebrev af 12te September 1567, hvorved bestemtes, at Kalentegodset i Vends Herred skulde anvendes til Lønning af Skolemesteren i Middelfart.

4.

Wij Frederich thenn anden (osv.) Giører alle witterligt, att efftherthj wij forfare, at Scholemesterenn vdj wor kiøpstedt Medelfar her til dags ingen wisse lønn for hans thienniste och wmag, hand giør vdj Skolen ther samestedtz, haftt haffuer, tha paa thet for^o Scholemester vdj Medelfar skole, thend som nu er eller her effter komindes worder, saa møgit thes bedre maa fange sinn lønn och vnderhold, och the personer, som ther gange til skole, kunde thes flitiger vdj boglige konster och gudtz frøct, Religionen til hielp och bistandt, bliffue vptuchtede, haffue wij aff wor synderlig gunst och naade vndt och tilladt, och nu med thette wort obne breff vnde och tillade, at ald thett Callenthe goedtz, som ligger vdj Wendtzherrit i

wortt landt Fyen, her efter maa och skall ligge och bliffue til Skolemesters vnderholding wdj for^{ne} Medelfar. Thij forbyude wij (osv.). Giffuit paa wort Slot Kiøpnehaffn thend xij dag Septembris, Aar etc. Mdlxvij. Vnder wort Signett.

Friderich.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 15.

I Biskop Jac. Madsens Visitatsbog (Crones Udg., S. 368) findes følgende Notits: »I M. Nielses (Biskop N. Jespersens) Visitatsbog finder jeg, at An. 1563 have alle Pastores contribueret in subsidium ludirectoris Medelfardensis duos thaleros. Augebitur anno sequenti«. Deraf fremgaar vistnok, at Biskop Niels Jespersen ved sin Forestilling har fremkaldt ovenstaaende Kongebrev. — Det følgende Stykke indeholder et Udkast fra Provsten og Præsterne i Vends Herred til en Ordning af Sagen.

5.

Vy effthersch^{ne} Oluff Pederssøn, Sogneprest i Medelfar och Proest wdi Vendsherritt, Jørgen Knudssøn, Prest till Fielsted, Hans Troelssøn, Prest til Brenderup, Hans¹⁾ Prest till Fiøns, Jens²⁾ Prest till Balsløff, Lauris Prest till Husseby, Lauris [Jørgensøn] Prest til Asperup, Hans [Pedersøn] Prest till Weylbye, Jørgen [Lauritsøn] Prest till Wby, Ib [Andersøn] Prest til Owby, Erick [Pedersøn] Prest till Gamborg, och³⁾ Prest til Gielsted och Rørup i for^{ne} Vendsherritt, gjør witttherligt for alle mett thette wort obne breff,

¹⁾ Aabent Rum. I Ny kirkehist. Saml. VI, 327 kaldes han Johannes Paludanus.

²⁾ Vistnok den samme, som i Ny kirkh. S. VI, 736 mindre rigtig kaldes Hans Pedersen, idet Navnet Johannes paa Gravstenen i dette Tilfælde skal oversættes: Jens.

³⁾ Aabent Rum. Provsten har tilsyneladende altsaa i Øjeblikket ikke erindret, hvad Præsten hed.

att wy alle och huer aff wor frij wilie och wiidskab then almectigste Gud til loff och ære haffuer wndt, giiffuett och tillagdt, och nw med thette wort obne breff wnder, giiffuer och til legger for oss och wore effther kommere, proester och prester wdi Vendsherrit, till en Skolemesters wnderholding wdi Medelfard, som nw er eller komme kand, aarligen først aff wort Calenthe gods tiiffue marck rede penning wdj god och giildbar mønt, och aff Wingodzett her sammested thi marck penning y liige god mønth, halff parthen aff for^{ne} sum till paaske, och anden halff partt til nest komendis S. Michels dag huert aar, effther thette wort almindelig breffs Datum regnendis, att yde och fuld nøye wiid woris herritz proest, som nw er eller effther komendis worder, for^{ne} skolemester wdj Medelfar nw neruerindis och kommendis till for^{ne} therminer wden all hinder och giensiegels i alle maade. Dog saa lenge som wy for^{ne} Wendsherritz proest och prester, som nw er eller komme kand, for^{ne} Calenthe godz och Wingods nyde maa och wdi wore gamble och sedwonlig heffdt och brug effther woris Fundatzis Lywdelse beholde kand. Thessligeste att wore børn, som kand findis aff Guds Naade skickelige att setthe till skole wdi Medelfardtt, maa och skulle nyde theris frii skolegang der sammestedtt till en ære och bekiendelsse for saadanne wore goduilliig lønn och wnderholding, som wy nw skolemester wdj for^{ne} Medelfard aarligen samtøckt och tillagdt haffuer, wnder thagitt huis foræring nogen aff oss ellers wdi anden maade wille skolemesteren med betencke, huor hand nogen sønderlig fiid med woris Børn beuisser. Men huis saa skede (dett Gud forbywde) att for^{ne} Callenthe godz och Win godz nogen tiid her effther bliffuer oss eller nogen wore efftherkommere, proest eller prester wdj Wendsherrit, aff Kon: Matt: eller nogen anden logligen eller y anden maade affwunden, fraa thagitt eller behindrett, saa wy dett ey lenger nyde och beholde kunde: Tha skulle wy eller wore efftherkommere ey ydermere ther effther med for^{ne} xxx

marcks penings wdgiifft aff for^{ne} godz till saadan skolemesters wnderholding wdj Medellfaerd aff nogen besueris, manis eller kraffuis i nogen Maade. Skulle och saa wy och wore efftherkommere nyde och beholde Herlighed, Landgiild och anden sedwonlig indkomsst aff for^{ne} Callenthegodz och Wingodz effther woris Collatze lywdelse frij och wbehindrett, och thetz for wden holle och giøre samme Collatz fyllest med tilbørlig thiennist och redzell aff for^{ne} Callenthe gods och Win godz her effther som till forne wdj alle Maade. Atth wy, for^{ne} proest och prestmend, thette wort obne breff wdj alle ord och artickler saa wbrødelig holde och fuldgjøre wille, som forschreffuit staar, winder wy med woris Indzegell her wnder trøcht och huer med egen hand wnder schreffuit. Datum Medelfard.

Udateret Udkast uden Underskrift i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 15. Stykket er ventelig fra Aaret 1568.

Det kan være tvivlsomt, om ovenstaaende Bestemmelse er traadt i Kraft; i alt Fald synes Skolemesteren i Middelfart ikke i senere Tider at have nydt godt af Frederik II's Befaling om Kalentegodsets Anvendelse til bedste for ham. I Biskop Jac. Madsens Visitatsbog findes (S. 368) under Aaret 1591 følgende Bemærkning: »Skal Præsterne i Vends Herred give af deres Kalentegods til Skolemesteren i Middelfart, ut prius fecerant«; men dertil er føjet: »Nunquam fecerunt prius«. Saa vidt vi kunne skjønne, fik Skolen heller ikke senere noget deraf, og i det Reskript (af 4de Marts 1740), hvorved Skolen ophævedes, omtales heller ikke nogen saadan Indtægt. — Af Mads Hvids tidligere anførte Meddelelse ses derimod, at Præsterne i Vends Herred beholdt Indtægten. I Christian V's Tid lykkedes det dem, formodentlig ved Biskop Kingos Bistand, at faa følgende kgl. Konfirmation paa det gamle Gavebrev.

6.

Vii Christian den Femte af Guds Naade (osv.) Giøre alle vitterligt, at eftersom afgangne Otto Skinckel til Ivers-

næs haver ved et sit aabet bref Aar 1446 udj een Gudelig meening skiødet oc givet til Præsterne j Vendtz herret i vort Land Fyen oc alle deris Efterkommere til evindelig Eye trende hans Bønder Gaarde i Asperup Sogn, nemlig: dend eene Gaard j Asperup oc de andre tvende i Boringe, hvilket Hovetbref, som paa papiir er skrevet, nu snart skal blive ulæseligt, saasom det af Ælde fast skal være forslidt¹⁾, hvorføre bemelte Vends Herrets Præster voris allernaadigste Confirmation derpaa allerunderdanigst have været begierendis: Da ville vi, efter saadan deris herom allerunderdanigst gjorde ansøgning oc begiering, samme bref allernaadigst have confirmeret oc stadfæst, saasom vi det oc hermed saaviit confirmerer oc stadfæster, at forbemelte Vendsherrets Præster, de som nu ere eller herefter komendis vorder, maa oc skal fremdelis nyde dend samme Herlighed, tilleg oc indkomst af bemelte trende Bønder gaarde, som de der af, efter forskrefne brefs indhold, af Alders tiid oc hidindtil nydt oc haft haver. Forbudendis alle oc een hver herimod, eftersom forskrevet staar, at hindre eller udj nogen maade forfang at giøre, under vor Hyldist oc Naade. Givet paa vort Slot Kiøbenhavn dend 5 Februarij Anno 1687. Under vor kongelig Haand oc Zignet.

Christian.

Luxdorff.

Udenpaa: Kongl. Maysts allernaadigste Confirmation paa Vendsherritz Calent gods d. 5 Febr. 1687.

Orig. med Segl i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 27.

Endnu den Dag i Dag nyde Præsterne i Vends Herred godt af Hr. Otte Skinkels Gave, da Kalentegodset (ifølge en Meddelelse fra Biskop Engelstoft) 1841 blev delt

¹⁾ Det gamle Gavebrev existerer dog endnu, og paa et Par enkelte udslidte Ord nær er Læsningen deraf sikker (se Nr. 1).

imellem dem, og Vingødset endnu tilhører Provsteembedet sammesteds, alt i væsentlig Overensstemmelse med den Ordning, som ifølge M. Niels Jespersens Visitatsbog allerede fandt Sted 1562.

II. Aktstykker vedrørende Kirke og Skole i Middelfart og Kavslunde.

Angaaende de kirkelige Forhold i de to nævnte Sogne kan, foruden hvad nedenfor meddeles, henvises til Danske Kirkelove I, 293. 399. 410—11. II, 84 og Hofmans Fundat. V, 387—406. Endvidere kan bemærkes, at i Fyns Bispearkiv (Vends Hrd. 8) findes et Aktstykke, dat. Middelfart 16. Januar 1665, indeholdende »Antegnelser paa hvis Breve og Dokumenter, som findes udi Middelfart Bys Gjemme paa Middelfart Kirkes, Skoles og de fattiges Penge«. Dette Stykke maa vi indskrænke os til her blot at nævne. Det samme gjælder en Bog eller et skrevet Foliohefte fra 1563 (smst. Vends Hrd. 2) med Angivelse om Præste- og Degnekaldenes Indtægter i Vends Herred, ledsagede af Udtog eller Afskrifter af en Del gamle Breve, der indeholde Adkomster til forskellige af Præstekaldenes Indkomster. Det er den i den fynske Præstehistorie, hvoraf Prøver ere meddelte i Ny kirkehist. Saml. VI, oftere citerede »gamle Provstebog«.

1.

1503, 27. Oktober. En Borger i Middelfart laaner 24 Mark d. af S. Anne Alter smst. Til Sikkerhed for Summen giver han Alteret sin Gaard i Pant og forpligter sig til aarlig at yde den Præstemand, som er Alterets Formand, 24 Skill. d. Dette Brev afgiver et karakteristisk Exempel paa, hvad den katholske Kirkes Forbud mod Aager (Rentebetaling) virkede, idet Laantageren i Virkeligheden kom til at betale Aagerrenter, idet han for at faa Penge først maatte pantsætte sin Gaard og siden betale en i Forhold til Pantesummen høj Leje af den.

Jeg Anders Jepsøn, borger i Melfar, kendis megh met thette myt opne breff met myn hostrues Mette frii wiliæ oc samtyckæ skuldig at wære sancte Anne altere i Melfar oc hennes rette forstandher presten xxiiii marc danske penning, som nw i Fyyn genge oc geue ære, for hwilken som penning iegh i eth friit brugelicht pant i pant setter for^{no} sancte Anne altære i Melfar oc hennes rette forstander prestman myn gord, ligendis i Melfar, som iegh nw selff paa boor, met all syn rette tillegelsæ, som er ager og eng, homble gord, gardzrom, koolgord, wooth oc tiwrt, inthet vndertaget, i huad helst thet nefnis kandh, ligendis wed øster port mellom Oluf Skynders gord oc Per Olsøn, i lenge oc i brede i alle mode, som hwn nw er. Och scal ieg giwe aarlig aar til gode redæ presten, som forstander er til for^{no} sancte Anne altære, xxiiii β penning inden sancti Martinj dagh aff for^{no} gordh. Item skeer thet oc so, at for^{no} xxiiii β ey wdkomme sancti Martini dag, som forscreffuet staar, tha skulle the forøgis oc inscriuis i howetsommen, so at howetsommen bliwer so møget forhøget mere, som the xxiiii β syge til. Item skeer thet oc so, at for^{no} pant worder sancte Anne altære aff wondhen met nogen retthergangh, tha tilbynder iegh megh oc myne sande arwinge at frii oc frelse for^{no} sancte Anne altære thet for hwer mantz tiltal i alle mode. Item skeer thet oc so, at for^{no} gord scal ydermere pantsettis, seliæs eller afhendis fro megh eller myn hostro eller wore sandæ arwinge, tha skal then ingen wære en nerre endh for^{no} sancte Anne altære och prestman, som formand er [til] same altære, for skels werdh. Til ydermere windisbiwrd henger ieg myt intsegel met flere danne mentz, som ære Erich Hansøn, borgmester i Melfar, Per Andersøn, Sone ¹⁾ Yuersøn, Hans Andersøn, radmen, Per Andersøn Scriuer, Hans

¹⁾ Maaske skal her læses: Soren. Der staar Son med Forkortelses-tegn over.

Clausøn oc Oluf Persøn, borgere ibidem, neden for thette myt opne breff. Giffuet i Melfar sub anno domini Md 3°, sexta feria ante festum sanctorum Symonis et Jude apostolorum.

Orig. p. Perg. med Levninger af otte Segl, Vends Hrd. 85.

2.

1548, Fredagen, som S. Gertruds Dag oppaa faldt. Hans Olufsen, Byfoged i Melfar, Symen Christensen, Raadmand smst., o. fl. gjøre vitterligt, at Mester Peder Hansen, Sognepræst i Melfar, og Niels Hansen, Raadmand smst., samme Dag fik et Tingsvidne paa, at Peder Clemmensen, Borger smst., tilskjødede dem en Humlehave i Melfar, kaldis »Holcke Keldhe«, og tilstod at have modtaget »Penninge, Fyldest og fuldt Værd for samme Humlehave«. (Orig. p. Perg., Vends Hr. 85).

3.

1565, 16. September. (Middelfart). Borgmestere og Raad i Middelfart pantsætte Hellig Trefoldigheds Kapel, liggende sønden paa Middelfart Kirkegaard, til Borgeren Hermand Kremer for 50 Daler, som Byen i sin store Nød og Trang havde maattet optage hos ham for at udrede den paalagte kongelige Skat og Tynge. (Vends Hrd. 7, indtaget i et senere Pantebrev af 30. Juni 1615 vedrørende samme Kapel).

4.

1566, Søndag Judica. (Middelfart). Borgmester og Raad i Medelfar gjør vitterligt, at da deres Sognepræst, Mester Peder Bang, var bortkaldt ved Døden, havde de nu paa menige Almues Vegne i Medelfar og Kavslund og efter Raadførelse med M. Niels Jespersen, Superintendent i Fyns Stift, og Hr. Jørgen Knudsen, Provst i Vends Hrd., kaldet den afdøde Præsts Søn, Hr. Oluf Pedersen, barn-

født i Medelfar, der i nogle Aar havde været sin Faders Medtjener, til deres Sognepræst, hvorpaa de allerede i hans Faders Tid havde givet ham Løfte. (Vends Hrd. 85).

5.

1578, 18. Juni. (Koldinghus). Kong Frederik II til-lader, »at Hr. Oluf Bang, Sognepræst i Medelfard, maa aarlig her efter bekomme og lade oppebære Afgiften af vor og Kronens Part af Korntienden af Kavslund Sogn til hans Underholdnings Behov, og den kvit og fri have, nyde, bruge og beholde, til saa længe vi anderledes der-om tilsigendes vorder«. (Vends Hrd. 85. Smst. findes et ligelydende Kongebrev af 21. Febr. 1593 for Hr. Sone Lavritsen, Sognepræst i Middelfart, hvilket ved Kongebrev af 19. Novbr. 1594 forandredes til at lyde paa 6 Pund Korn af Kavslund Kongetiende; jfr. Ny kirkeh. Saml. VI, 764).

6.

1581, 23. Juni (Hingsavl). Hans Johansen (Lindenov) til Fobislet tilskriver Biskop M. Niels Jespersen: sidste Gang denne var i Middelfart, havde han »imod min, Provst-ens, Borgmester og Raads i Middelfart vores Besegling« afsagt »vor« Kapellan, Hr. Jens, den Degnerente, han hidtil havde haft af Kavslund Sogn (hvilket Kapellanen be-talte en Pebling af Middelfart Skole for at betjene). Dette var Hans Johansen meget imod, »thi jeg med de andre kunne ikke staa fra vor Besegling [c: Kaldsbrev], hvilken der lyder, at han skal beholde, hvis andre Kapellaner til-forn før ham haft haver«; han beder derfor Bispen med nærværende Bud at tilskrive ham »et endeligt og godt Svar tilbage igjen«. (Vends Hr. 85).

7.

1581, 24. Juni. Biskop Niels Jespersens Svar til Hans Johansen (Lindenov) paa ovenstaaende Skrivelse.

Mynn ganske wenlig Helssen altid wdj Christo Jesu. Fromme Hans Jahansøn, gunstig och tilforladendis gode wenn. Jeg betacker Eders Fromhed samt Eders welbørdig fromme Høstru for alle bewiiste welgierninger, sønderlig for Eders skienck och forøring till mynn køckenn, huilckett Eder Gud lønne. Jeg will thet med all tilbørlig thienstactighed igenn forskyldte vdj alle dhe Maadhe, jeg E. F. till ære och gode aff myn ringe Macth were kand. Fromme Hans Jahanssøn, jeg bekom i affthes Eders Schriiffuilsse om thett degnedom till Causlund, huilcken salig Hr. Gregers, Capellan i Medelfar, en tiidtlang war forlantt med for then ringe lønn, handt haffde, før end Kon. Matt. hannem och hans Eptherkommere, Capellaner, theris lønn med halparthen aff Medelfar Byskatt aarligen naadigste haffuer forbedritt: hwilcken Degnedom Her Gregers bleff eptherlatt att motte beholde hans liiffs tiid for merckelige Orsag, som jeg wille lade E. F. wiidhe, naar Gud will, wij findis sammen. Menn om nogen wille beretthe for E. Fromhed, att thett Degnedom skulle altid haffue weritt alle Capelaner i Medelfar tillagdt for enn wisse och aarlig lønn, sandelig dhe siger ther wdj for eder theres wille. Att Her Jens, som nw er Capelan, haffuer nødt en tiidlang samme Degnedom fraa skolenn, er ham skied mere aff medlidenhed end aff rett: Thj att the Degnedomme, som ligger ner kiøbstederne, ere wdj Ordinantzen och med Kon. Matts. vor aller naadigste Herris breffue lagdt till Scholerne och Skolis personer, och icke till Capellaner eller andre Predicanther vdj Kiøbstederne: Och att jeg haffuer lagdt samme Degnedom til Scholemesteren i Medelfar, vdj thend sted hand ingen kaast haffuer, thett haffuer jeg giordt epther hogbemelthe Ko. Matts. obne breff, wdj huilchen jeg med Herritz Proesterne forplictis att forbedre Skolemesternis och Hørers løn wdj the smaa kiøbsteder her vdj Fiønn aff the Degnedomme, som der om ligger. Huorfor jeg med Proesten saa och Borge-mester och Raads tilskynd, wille och samtøcke giorde

thenne forordninge med Causlund Degnedom altid att skulde følge Sckolemesteren till sin løns forbedring: dog hand skulle lade Degnethienisten forsørge med en person aff Scholen, som ther till thienlig kand were, lige som tilforne er skied, thett stund Capelanen ther raadhe for, paa thet Scholemesteren ther aff kand nogen hielp haffue till kaast, huilcken hand icke bequommeligen och till gaffns kand haffue hoes borgerne. Hues icke thenne Raad haffde weritt for haanden, tha haffde jeg ingen Scholemester kund bekommett. Dog er Her Jens igenn aarligen tillagdt x daler aff Her Oluff for sin thienist wdj Causlund offuer all then anden lønn, hand haffuer bode aff Kon. Matt. och byen: och loed hand sig ther med well nøye wdj Proestens, Borgemesters och Byfogetthens Neruerilse, thett siiste jeg war ther vdj byenn: och haffde jeg icke formodit, att hand ther paa ydermere skulle haffue anckett och mig ther wdj hoes myne gode Wenner giordt fortenckelig. Fromme Hans Jahanssøn, saa beder jeg E. F. paa thet wenligste, att jeg wdj thette mitt Embidz bestilling med samme forordning mellom Capelanen och Sckolemesteren maa were Eder vdj then beste Meningh wndskyldith, huilcken jeg icke ene haffuer giordt, menn med theris tilskiøndt, raad och samtøck, som med mig vdi Kon. Matts. breff till saadan bestilling ere neffnidt och forplichthede. Ther som och nogen anden bedre raad eller middell kand paafindis, att Scholemesteren kunde vdj anden Maadhe forsørgis till kost, skolen wforsømt, saa Her Jens her ephther kunde nyde samme Degnedom en tiid lang for E. Fromheds bøns skyld, och hand igen wille opslaa then Contracth, mellem ham och Proesten giordt bleff, sandelig will jeg ther wdj med the andre forbeneffnd Danmend mig ganske goduilligen ladhe findhe, Eder till ære, och for Eders begiering thet att epherlade, hues E. Fromhed selffuer kand kiende thet trøgeligen att maa skie till gaffns, Kon. Matts. Ordinantz och Breffue ther med wforkrenckitt. Och wille wdj alle dhe Maadhe, mig

moeligt er, findis Edher och Eders erbar, fromme Høstru och Børn aff yderste formue till all ære och gode altid forplichthed (osv.). Guds Naadhe were med Eder altid. Datum Odens S. Hans bapt. dag 1581.

N(iels) J(espersøn)

S. F. subscripsit.

Udenpaa: Proiect till w. Hans Jahanssøn paa Hinds-gaffuell om thet Degnedom vdj Causlundt 1581.

Egenhændigt Udkast i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 85. Af senere Breve fra M. Niels Jespersens Eftermands Tid ses, at Hans Johansen (Lindenov) har sat sin Vilje igjennem.

8.

1588, 14. November. Dette Brev fra Sognepræsten i Middelfart og det følgende fra Kapellanen sammesteds, begge til Biskop Jakob Madsen, dreje sig om det allerede tidligere omstridte Spørgsmaal, hvorvidt Kapellanen eller Skolemesteren i Middelfart skulde have Degnerenten af Kavslunde Sogn.

a.

Gratiam et pacem per Jesum Christum post debitam gratiarum actionem.

Reuerendissime domine Episcopo, gyffuer ieg ethers fromhed tiill kiende, att nu y mandagis vor Borgemester och raad forsamlith paa vort raadhuss att giøre rede for deris orleffskaat och att betale theris Capelan, Skolemester och Hører theris løn. Y blant andet adspurde Borgemester meg, om ieg vylde holde then forordening, som giord bleff y Hermand Kremers huss. Ther tiill suarede ieg jaa. Tha adspurde hand meg, om ieg vylde [gyffue] Her Mahtz the 6 daller tiill hans løns forbedring, som tha bleff besluttet; tha suarit ieg thet gierne vylde giøre, dog med sadan beskeden, ieg motte faa mine presteppenning, effther som vy ther om ere bleffne forliigett. Tha sagde hand, ieg skulde thend vell faa och blyffue meg opkraffuitth; huilke sex daller Her Mahtz, min Capelan,

skulde aff meg aname tiill sin løn[s] forbedring, och saa gyffue schole mestern, the nu sich, Cautzlund diegnedom tiill hielp tiill hans kosth. Der nest haffuer Borgemester och raad forhøffuit schole mester degne rente aff Melffar, saa huor hand tiill forne fick iij alb. aff et paar folck om aaritt, foer hand nu sex β, som beløffuer seg mere end 16 daller om aaritt, saa hand der med vel kand kiøbe sin kost, och haffuer end der offuer, huis hand fanger aff byen orliffskatt, som de hanum nu tiltalde, mere end xi daller. Item discant penning och scholeley, och andet vuist, som sielegaffue, begrauelsse penning; och haffuer end nu kosth hoss gott folck, der som hand det icke sielff vyll forkasthe och giøre seg almuen tiill vuen. Kand hans løn forbedris med Balsløff diegne dom, efftherdi dieggen er fliitt aff degne boligett hen tiill en anden by och haffuer fest seg en bondegaard, huilcket mester [Niels¹⁾] uel haffde y sinde, for hand døde, anderledis att vylde forhandle. Men att ieg schulde fraa sta den fattighed, ieg dagligen thiener, for att efftherlade dett scholemesteren tiill løn, thett vore icke sømliigt, thy min vmage er meget større end hans, och hans løn, naar hun bliffuer sammen regnitt med den visse løn, ieg haffuer aff Melffard, tha maa komme, hand haffuer sin frii kosth, och ieg skulde lade aff min, thy huem kand it ortug byg forslaa enthen tiill kost eller kleder att holde huss med paa ett alferested; och att thenne fattige mand, min capelan her Mahtz, schulde och miste Cautzlund degne dom, som siider her med hustru och børn paa dette alferested, holder en dreng aff scholen tiill sognitt, gyffuer hannum kosth och løn, och der tiill nu vyll gyffue hanum 6 daller tiill hans kosth, vor hanum ganske besuerliigt att miste; thy y samme sogen er ekon fattige folck och møgit forarmitt. Her Mahtz motte ingenlunde bekomme degne renthen aff sogne folkett, men der som schole

¹⁾ Jespersen, Superintendent i Fyns Stift.

mester schulde hinde vdkreffue, da maa komme, hand schulde ey forbedre seg der paa møgett. Att mester Niels fran sagde Her Jens Hanssen Cautzlund degne dom anno 81 och befallith schole mesteren, som tha vor, att tage vaare der paa, vor, fordi hand haffde y sinde att fra siige Her Jens icke ald eniste fraa sognet, men oc saa fraa sin thienist her vdy byen, fordi hans hustru vor skrøuelig, der hand drucke brullup med hinde, och lod seg vnder kiøbe aff den, som hinde haffde lockitt, att det skulde vere hans barn, huilket mester Niels hart fortrød och tog tiill mistøcke; men sognet fick hand igen for Hans Johanssens forbøn och schryffuelse; och icke ieg y disse 7 aar hørde mester Niels nogen tiid om taleden, att hand vylde legge dett tiill scholen, men haffde andet y sinde, som ieg tiill forne haffuer gyffuit ether tiill kiende. Derfor giører vel, domine Episcopo, och lader for Gudtz schyld och min ringe bøn schyld denne fattige mand Her Mahtz beholde Cautzlund sogen her effther som tiill forne; hand skaell tiill gode rede gyffue scholemesteren de 6 daller her effther, som mester Niels y Hermand Kremers huss y Melfard y Borgemester och raad och xvi mends neruerelsse samtøckte; fattis end da schole mester nogitt vydre tiill sin løns forbedring, vylle vy legge vort raad samen, naar y bliffuer [h]iud kommeth, saa hand skaell blyffue tiill fredtz, [ti]ill y framtiiden bedre kand vorde. His paucis vale cum uxore, liberis et tota familia. Ex Medelffardia 14 nouemb. die, anno a virginis partu 1588.

Haffuer framfarne scholemestere her vdy byen her tiill dagis vaarit paa affthens sang thienist effther saliiig mester Nielsis befalling; men Casparus slaar seg her fra, end dog mester Niels befallitt bode her Mahtz och meg, hanum det att gyffue tiill; dog actet hand dett icke. Vylde vy gierne, att y med eders schryffuelse vylde biude hanum tiill, att efftherdi hand optager diegne renthen, och degnen bør att lesse Cathecismum for vngdomen effther

ordinantzen, kand hand icke bedre thet giøre end predicke vnder tiiden.

Olaus Bang.

Udskrift: Clarissimo viro, doctrina, pietate ceterisque virtutibus ornatissimo magistro Jacobo Matthie, Fionensis diocesis Episcopo vigilantissimo, patrono ac amico suo dignissimo.

Biskoppens Paategning: Om Causlund degne renthe til Capelanen i Medelfar. 88. Nvb. 16.

Orig. med Segl i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 85.

b.

Gratiam et pacem per Jesum Christum, Dominum nostrum, Amen. Kierre Domine Pater, saa giffuer ieg Ether som mynn gode Patron och retthe Øffrighed ganzke ydmygeligen tilkiende, atth mynn Løen aff Melffar for mynn store Tieniste siunis mig fatthige Mand ganzke ringe; thi thenn beløber sig aarligen eckon aff Her Oluff 4 Daller och 2 Pund Malth, aff Byen 16 Daller, aff aarlig Skatthen 66 m $\frac{1}{2}$ Danske x β 2 alb. och 3 offuers dage. Menn nu wnder forstaa siig Borgemesther med Raademenden atth wille fraauende mig och tiill Scholemester ibid. hans kost thenn Degne Renthe aff Causlunde sogenn, huilckitth Kong. Mattz. fromme Lensmendt med Bispens Mynde och Samtycke Capellaner, som haffuer weritth for mig her wdy Melffar henn wiid 40 Aar, beuilgett haffuer tiill theris ringe løns forbedring. Thj beder ieg Ethers Fromhed ganzke ydmygeligen och gierne, atthj for Gudz Schyld och mynn fatthigdoms skyld wnder mig atth beholde same Degne Renthe aff Causlund Sogenn, som myne formend haffuer wdy saa lang Tiid haffth, taagendis løn aff thenn gode Gud, som all miskonhed och welgierning best beløner. Beffalendis Eder och eders kiere Hustru och Børn och allt detth, y welunder, thenn alsommeteste Gud tiill Siell oc Lyff, Amen.

Matthz Perssøn
med egenn haand.

Denne udaterede Skrivelse fra Kapellanen i Middelfart til Biskop M. Jacob Madsen findes indlagt i en Skrivelse, dat. Hingsavl 14. November 1588, fra Lensmanden Hans Johansen (Lindenov) til ovennævnte Biskop, hvori Kapellanens Andragende paa det bedste anbefales, særlig med Henvisning til, at han prædikede Guds Ord rettelig og vel, »saa vi kunne hannem forstaa«¹⁾, og at han nød god Yndest baade i Middelfart og af Kavslunde Sognemænd, hvilke sidste af Hensyn til ham havde forbedret Degne-
renten, »hvilket de ikke skulde gjøre en anden, om Degne-
dommet kom ham fra«.

9.

1588, 16. December. En Overenskomst om Fordeling af Forretninger og Løn mellem Sognepræsten og Kapellanen i Middelfart, i Anledning af at den førstnævnte var »ubegribelig i hans Ord og Tale« (se Jac. Madsens Visitatsbog, S. 385—6).

Axell Brahe till Elluidt, Lensmandt paa Kong^e May^{ts} gaard vdi Othensse, oc Jacop Madtzen, Superintendent vdi Fyens Stigt, kiendis oc gjører vitterligen, ad Aar 1588, Mandagen nest ephther Lucix dag, som vor den 16 Decembris, fore os haffuer verit paa Othense gaardt om en venlig Forhandlingh Her Oluf Bang, Sogneprest vdi Medellfardt, oc Scholemesteren Jesper Matzen ibid. paa den ene, oc Borgemester Henrich Bang, Hans Madtzen, Niels Bierig, Jep Pedersen, Hans Lauritzen, Raadmendt, Knudt Hansen, Jens Rasmussen, Niels Bager oc Niells Hallss borger ibid. paa den anden Siide, medt menighedtzens fulldmagt, besegled aff tuffue Borger vdi Medellfardt Bye, om nogen venighed, dennom imellom wor. Huilche Sager erre y alle maade saa venligen forligte effter begge parterne deris villie, minde oc samtyche, som her ephther føllger. Først ephtherdj Her Oluff feyler noget

¹⁾ Herved hentydes aabenbart til, at Sognepræsten, Hr. Oluf Bang, ikke besad denne Egenskab, da han havde »Fejl paa sit Mæle«.

paa hans Mæle, da haffuer handt epherlatt, adt Capellanen ibid. maa huer anden Søndag oc Helligedaghe giøre fuldtienniste for Alterit till høymesse oc prediche vdj for^{ne} Medelfart Sogne Kirche; oc schall for^{ne} Her Oluff y Capellanens Stedt fare till sin anex Chauerslundt Sogne Kirche och giøre der tienniste sammetiidt. Dog saa at huer beholler aff sit Sogn huadt offer eller andet, the i de dage fangendis vorder. Disligeste oplatte for^{ne} Her Oluff, adt naar erlige oc welbyrdige Mandt Hans Johansen, Høffuidtzmand paa Hindtzgaffuell, er Capellanen begierendis op till sigh adt predicke, da vill handt thet ocsaa tillstede, dog Her Oluff aduaaris Dagen tillforne. Der emod tillsagde oc loffuede for^{ne} Borgemester oc Raadt med menighedtzens Fuldmøndigh adt ville hanthessue oc kiende for^{ne} Her Oluff for deris rette Sogneprest, oc epter denne dag giøre oc giffue hannom hans Løn oc Rettighed, verre sig tiende, penge, offer eller andet, medt huadt naffn det neffnis kandt, som de till denne dag giort haffuer, oc holle den Contract, som deris formere Borgemester och Raadt schriftteligen haffde giord medt hans salig fader, Mester Peder Bang, som vor deris Sogneprest for hannem. Tisligeste adt holle den Contract vdj alle sine puncter oc artickler, som bleff giort mellem dennom y salige Mester Niells Jespersens, Superintendentz, offueruerrelse y Medelfardt, Anno 1575, Torsdag effter Jubilate Søndag, som lyder ord fraa ordt, som her epher følger. Item de Borger vdj Medelfardt, som icke brøger affuell oc icke heller tiender Korn, the schulle giffue Sognepresten y Medelfardt aarlige penning epher Ordinantzen, iij β aff huert Hedsche aarlige. Oc de Fattige schulle giøre hannom en arbedtz dag, oc skall Kircheuenger ibid. indkreffue oc opbere samme penge, oc antuorde Sognepresten dennom huer hellig Tre Konger dag, naar de andre borger yder hannom deris tiende korn. — Tisligeste schall Her Oluff siellffuer holle messe de 3 høytilige dag oc opbere offerit. Men huis welbyrdige Hans Johansen eller hans frue ville

komme till Kircken samme dage, da vill Her Oluff tilstede, adt Scholemesteren ibid. heller en anden lerdt mandt eller person, huilchen som erre forloffuede medt Superintendentz villie, adt mue predicke. Samledis bleff forhandlet mellem forskreffne Borgemester, Raad oc Borgere, oc Scholemesteren ibid. paa den anden Side, for sig oc sine effterkommere, Scholemestere y Medelfardt, adt handt schall haffue till den aarlig løn, som hand nu opberer, aff huer par husefollch 2 β mere, oc [aff] huer enlige person j β huert aar, saa de, der gaffue 6 β tillforne, schulle nu giffue 8, oc de, der gaffue 3 tillforne, schulle nu giffue 4 β . Huilche penge Borgemester oc Raadt skulle forhjelpe hannom redelige adt bekomme, hallue parten till paasche oc hallue parten till S: Michells dagh. Disligeste skall Her Oluff oc hans effterkommere, Sogneprester y Medelfardt, giffue Scholemesteren, som nu er, eller hans effterkommere, aarlige 6 daller aff de thij daller, handt skulle giffue Capellanen, fordj Her Oluff bekommer nu her effter aarligen till (!) penninge aff borgerne, som iche tiender, oc Capellanen bekommer igien i dette Sted for de 6 daller, hand mister, Kaffuerslundt diegne rente. Oc disse 6 daller oc forbedrings penge skall Scholemesteren, som nu er eller her effter komendis vorder, haffue for deris aarlig Kost hos Borgerne, oc ey ydermere besuerge byen medt nogen Kost, vden huis nogen guduilligen vill dennom noget giffue. Till ydermere vidnisbyrdt oc bedre foruaaring trycher vy vore Zegnether her neden vnder medt for^{ne} Her Oluffs, Borgemesters, Raadt oc Borgers Zegneter vndertryct. Datum loco, anno et die vt supra.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 85. Kun to Segl (Lensmandens og Bispens) findes paatrykte.

10.

1592, 14. August. Borgemestere og Raad i Middelfart vægre sig ved at udstede for Sone Lauritsen Kaldsbrev som Sognepræst, fordi han ikke vilde love at ægte Formandens, Hr. Oluf Bangs, Enke.

Wor ganntze wennlig hielsen (osv.). Kiere Mester Jacop, som Ether wellforthencker om thenn wnge person, Sonne Lauridtsen, som y nogen thiid siidenn forledenn forskreff hiid till Byen och skulle giøre thieniste her wdj kirken aff predickestolen, huorledis wij behaffde hannom for en sogne prest att were wdj salliig Her Oluffs stedt: Saa haffuer wij nogen thider hørtt hans predicken, tha behaffuer Allmuen her wdj Byen hans predicken icke alledis well, saa the ther mett kand komme offuer ens, och ther for icke gierne wille samptycke hans kaldz breff. Saa wor hand nu y onsdags forgangen here wdj Byen hoes oss mett then gode Mandtz Hans Jehannssens breff och Schriffuelse till oss, och wor endelig hans kalldtz breff begierindis, och wij paa then thiidt wore till sindtz och haffde wiill giffuitt hannom kalld; men ther wij foreholthe hannom, om hand wille lade siig nøye mett sliige thiinde, renthe och rettighed, som sallig Her Oluff haffde her aff Medellfar Bye, och for thett siiste, om hand wille thage weed Margrethe (sallig) Her Oluffs Efferleuerske, tha suaret hand oss och wor begierendis, att wij først wiille giiffue hannom hans kaldtz breff beschriffuitt och forseylidit, saa wille hand paa nogen thiidt thage siig wdj beraad, om hand wille thage wed quinden eller icke, fordj hand paa then thiid icke wor till sindtz att wille haffue hinde. Huor for hand icke heller bekom hans kaldtz breff, och Allmuen, som then thiidt wor forsamlit paa Raadhussitt och høreht hans giensuar, bleff ther saare forthørnitt wed, och nu ere tilsindt och icke wille giiffue nogen wiidre kalld paa hannom, huilchett wij och strax schreff then gode Mand Hans Johannssen Beskening till om, och wij nu icke heller kunde lade att giiffue ether thenne leylighed tilkende, saa wij nu ere till sindtz att lade allthing mett samme Prestekalld stille opstaa en thiidt langh, att wij des middeller thiidt kand bespørge os om en person, som kand werre duelig, først then allmegtigste Gud till ære, och ther nest thenne fatthiige Allmue till

gaffn och beste paa theris Sellighedtz wegne; thij thett er befryctendis, att ther som her skulle nogen indthrengi siig emod alle woris willig och samptycke, tha kunde thett giiffue stoer forargellse och wenighed wdj framthiiden, fraa huilckett oss Gud naadeligen beuare. Kiere Mester Jacop, wdj alle the Maade, wij kand thiene Ether till ære, willig och gode, wiill wij ther thill findis gantze goduilligen, och wiill wy her mett nu och altiidt haffue ether Gud allmegtigste befallendis. Ex Medellfart then 14 dag Augustij Anno 1592.

E. W. A.

Borgemester och Raadmend
y Medellfar.

Udskrift: Hederliige och høglerdt Mand, Mesther Jacob Madssen, Superintendent offuer Fyns stiigett, woriis tiillforladendis gode wenn, gantze wenligen tilschreffuit.

Biskoppens Paategning: Borge: oc Raadt i Medelfar sige Sone Lauritzen kallet op 92, allatæ Aug. 15. Et rursum ¹⁾).

Orig. med tre Segl (med Bogstaverne H. J. B. — J. P. — H. N. og Bomærker) i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 85.

11.

1598, 24. November. Borgmester og Raad i Middelfart tilskrive Biskop Jacob Madsen om et Legat, som afd. Hans Johansen (Lindenov), Lensmand paa Hingsavl, formentes at have givet til fattige Skolebørn i Middelfart.

Woris ganzke wenlig hilsen nu och althid forsend med wor Herre. Kiere M. Jacob, synderlige gode wen. Nest woris wenlig thacksigelse for ald beuist ehre och gode (osv.). Effther som tiden møgett forløber sig, tha

¹⁾ Det er: Biskoppen skrev tilbage med Budet. Formodentlig har han lovet at tale den unge Mand til Fornuft; thi at Sone Lauritsen har bekvemmet sig til at ægte Enken, ligesom han fik Præstekaldet, fremgaar af de følgende Breve.

foraarsages wy nu att skriffue ether thill och paaminde ether omb thend Ligpredicken, y giorde her wdj Meddelfard kierke offuer sallig, erllig och welbiurdigh Hans Johannssens begraffuelse. Eblandt andet, y tha kundgiorde for menigheden, som samme thid thillstede waar, att for^{ne} sallig och velbiurdig Hans Johannssen gaff thill Meddelfard Skoellebørn ij^{ct} Daller. Huilcke siden thend thid haffuer staaed nu paa tridie Aar, saa huercken Renthe eller Hoffuittstoell er wdkommet, enddog wy thennom haffuer ladett kreffue, och ingen beskeed ther paa bekommet. Och menigheden her vdj Byen møgett lader sig høre, lige som wy skulle vnderslaa oss for^{ne} ij^{ct} Daller, som vdgaffues thill de fattiges hielp och vnderholdning, epterdj ther aff inthet førri thill Regennskab. Huor for woris wenlig bøenn er thill Ether, attj med thet første wille thiltencke och forskaffe, att samme for^{ne} ij^{ct} Daller maatte bliffue leffuerett och igien wdsatt paa the steder, huor wy aarligen wden klammer och thrette kunde wyde att oppebere Renthen, och thend igien thill fattige Skoellebørns nøtte och gaffn att wdgiffue, som wy wille forsuare for Gud och werre bekiendt. Saa framt samme Pendinge, Hoffuidstoell med Rentten, nu icke med thet første bliffuer leffuerett, fornøgett och affbethallet, som thet sig bør, tha icke Menigheden skulde giffue Høyøffrighett thet thill kiende, huilkett dj icke gierne giorde. Thj menigheden haffue ingen anden ther om att thilthalle wden ether, som saadant haffuer kundgiord wdaff Predickestoellen. Kierre M. Jacob giører nu her vdj, som woris gode throff er thil ether, och fortенcker oss icke wdj thenne woris skriffuelse och maning, huilckett wy ingenlunde giorde, ther som wy icke wore foraarsagitt ther thill. — — Actum Meddelfard thend 24 Nouembris Ao. 1598.

Borgemester och Raadmend
wdj Meddelfard.

Udskrift: Hederlig och Høylerd Mand, M. Jacob

Madtzen, Superintendent offuer Fyens Stigt, woris synderlige gode wenn, gandske wenligen thill skreffuitt.

Biskoppens Paategning: Borgemester oc Raad i Medelfar, mig til hende kommet Aar 1599, Nytaars dag, om almisse vdloffuet effter S. Hans Johannsen.

Orig. med to Segl (i det første staar H. N. B. og et Bomærke, det andet utydeligt) i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 85.

12.

1600, 7. Januar. Hr. Sone Lauritsen i Middelfart tilskriver Biskop Jakob Madsen om den Strid, der var, angaaende Delingen af de Skolen tilfaldende Diskantpenge m. m.

Salutem in Christo Immanuele nostro.

Post debitam omnem gratiarum actionem. Reuerende D. Superintendentens, fororsagis ieg for nogen venighedt oc parlement, som for discantz penninge nu paa 2 aars tidt voris Skoletienner emellem kommen er, eders Fr. att bemøde, disligest om skoleleye eller past, som di kalder dett. Derom er aff S. M. Niels Jespersen, fordm Superintendentente, eders Antecessore, paa hans embedes vegne effter Ordinantzten med Borgemester og Rad oc di 16 Mend i Medelfardt sa funderet oc besluttet Anno 1575 Torsdagen post Jubilate, vt sequitur. Den 3. penning aff discantz penninge thill skolemester oc hører; oc sckall skolemester haffue di 2 parter, oc hører den 3. deraff, dett andett sckall delis blant sinckerne oc børnene i skolen. Exempla gratia: aff 18 daler tager skolemester 6, høren 4, børnene 8 eller 9, om høren imperfecte tager den 3 part, dett er halfft sa megedt som skolemester. Men nu tager di icke den 3. part effter Fundatzten, men den anden partt. Exempla gratia: Anno præterito 99 tog skolemester aff 20 daler 10, høren 5, sa fick de fattige børn eckon 5 daler.

II. Sa lyder samme Fundatz om skoleleye saa: Sckall skolemester haffue thill skoleleye aff huer peffling 2 β

huer halfft aar, oc høren 1 β. Men nu tager skolemester 8 β oc høren 4 β. Oc effther som di icke formaër att vdgiffue dennem paa bestemte tider, sa tager di dennem aff deris discantz penninge, oc setter dis flere der paa, sa att nar di haffuer en 4 eller 5 daler att sckiffte, oc di øffuerste, som staar for noden, sckulle haffue nogen hielp saa vell som di andre, da sckraffuer di sa lenge fra dennem, indtil di faar dett sa gott som alt sammen, oc di fattige børn en ringe ting.

III. Gaar der oc megedt vsckickeligt thill paa gaden, som hørren haffuer klagedt for mig, att skolemesteren vil icke lade dennem see, huad penninge di faër, eller lade dennem schriffue, før di kommer op paa hans kammer, der kand di ey heller forligis om dennem, men slaës oc dragis i onde maade, oc huad for handen er springer om denem paa huer andre, meen ieg skolemester oc hører. For sodan vsckickelighed, mistancke, girighedt oc for Peder Hørers klagemaall haffuer ieg oc Borgemester oc Rad kaldet dennom for os i kiercken, oc effter sagens leylighedt fundet dennom ind for eder. Men effterdi ingen sckade vor synderlig sckeedt (thi di bleff sckylt fra huerandre) haffuer borgemester paa eders fortroestning forligtt dennem: dog denne sag om discantz pengis diuision oc oc sckolepastt effter S. M. Niels Jespersens, fordum Superintendentz, hans Fundatz sckulle stillis i eders hender, oc samme deris discantz penninge sckulle bliffue vsckiffet oc vdelt, thill vi finge vider besckening fraa eder der om: att di maatte derfor holde nogen sckick paa gaden oc see, baade høren oc sckolebørne, huad penninge di fanger; thi skolemester, som høren siger, stinger dennem strax i ficken, huoraff all deris trettis oprod er: oc dele dennem, saa att di fattige børn, som er vell en 40, som løber in discant oc responsorio, kunde faa nogedt medt dennem, huadt eder rett tyckis, oc icke verre for haarde mod di fattige børn. Dette haffuer ieg med borgemester oc radet vnanimi consensu eder F. thill sckriffuidt, forhaabendis itt

ordt eller 2 her om med dette mitt bud thill bage. Vale venerande D. Pater et Superintendentens (etc.). 7. Januarij Anno Christi incarnati 1600.

Mei filij ¹⁾ Petri Bangij

Zeno Laurentij.

velis esse memor.

Udskrift: Eruditionis et virtutum laudibus viro clariss. M. Jacobo Matthiæ Vellejo, Superintendenti dioecesis Fionensis vigilantissimo, nec non Canonico Ripensi digniss., amico suo fautorique summa obseruantia colendo.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 85. Vedlagt findes følgende Blad.

Scholemesters Klagemaall y Medelphar offuer
Her Zone.

Først att Her Zone y Medelphar haffuer forbødet mig att skifte Discantz penge, mænendis att de anderledis skulle skifttis, end som her thill dags skeett er.

Dernest att hand vill forkorte mig den løn och rettinghed, som mine formend och ieg her thill dags haffuer aff Scholebørnene bekommit.

For thet thredie, att hand forholder mig min løn, som hand er mig plichtig ephther den Contracht, som bleff giort, der Axell Brade vor Lensmand paa Othense gaardt.

Udenpaa med Biskop Jac. Madsens Haand: Jespers Clagemol offuer Her Sone.

13.

1600, 19. Februar. Hr. Sone Lauritsen tilskriver Biskoppen om Hjælp for Jesper Madsen, Skolemester i Middelfart, der nu vilde fratræde sin Tjeneste.

Salutem in Christo Immanuele.

Post debitam gratiarum actionem. Reuerende D. Superintendentens, haffuer voris scholemester Jesper Mattsen

¹⁾ D. e. Stifsøn.

sat sig for att vilde opsige skolen her i Medelfard med sadanne vilkaar, at hand kunde hielpis med nogle tærepninge, en part aff borgerne her vdi byen, en partt aff nogle aff di rigeste kierker her i herredett nu paa deris Regenskab, til hans fattige børns vnderholding her vdi byen itt aars tidt oc til hans reyser thill Norge att fordre om itt bedre kaldt thill sig oc sine fattige børns vnderholdning, huor thill Gud giffue hannem Lycke, som hand eder sellffuer berette kand. Oc rad oc almuen suarede hannem vell, att di vilde giørre deris beste her vdi aff yderste formue, som dennem vor mueligt. Dog att hand taler med eder først, att i pa eders embedes vegne kand sadant i tide vide oc søge skolens gaffn oc beste: oc i siden med eders schriffuelsse, nar i haffuer hørdt hans egne ordt, vil verre hannem med eders schriffuelsse behielpelig thill den fr. lensmand oc øffrigheden vdi byen, att samme skole skulle verre ledig paa for^{ne} vilckaar, huilckedt nest Guds hielp kunde verre Gud til ære, skolen thil vider forfremmelse, hans fattige børn til vnderholding en tidt lang, oc hannem dis nermer til itt gott kaldt pa itt fremmedt stedt, huor hans arme vilkaar er icke sa beckyntt som her, formedelst Guds oc gode veners oc fodrers hielp at bekomme. Giørrer her vdi R. D. Superintendens et pater charissime, saa viit eders Fr. kand. Vale cum vxore, liberis totaque familia. Medelf. 19 Februarij Anno 1600.

Zeno Laurentij

T. T. h. a.

Udskrift: Eruditionis virtutumque laudibus viro clariss. M. Jacobo Matthiæ Wellejo (etc.).

Biskoppens Paategning: Scholemester Casparus i Medelfar vil resignere, begerer help. 1600, Feb. 20. Schreff lensmanden her om.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 85.

14.

1600, 17. April. Hr. Sone Lauritsen ansøger Biskoppen om, at hans Stifsøn Peder Bang maatte blive Skolemester i Middelfart.

Salutem in Christo Immanuele.

Reuerende D. Superintendens, effter som voris skolemesters forsett er, att hand vill affsige skolen her i Middelfart, oc som hand effter sin begiering bekommet tærepninge, en 20 eller 24 daler, sa kand ieg icke andett en baade paa mitt embedes vegne, sa oc effter voris øffrigheds beffalning att lade eders Fr. sadant forstaa, at skolen kunde med en flitig person forsyrgis, der kunde oc vilde børnene i lerdom oc gode seder forbedre, oc ved mackt holde den Catechismi predicken huer anden søndag att afften, effter voris kierkis skick aff Arrildts tidt oc for nødtorffligheds sckylt, thi her predickis mesten huer søndag i byen, annexet oc paa slottet. At hand maatte bliffue, som det sig bør, om hans kaldt paamindett etc. Er oc den gode Lendsmands, Borgemesters oc min venlige bøn thill eder, i vilde forhielpue thill denne skole-tienniste igien den fattige karll Peder Bang, som i sine studiis haffuer fortæredt, hues hand haffde aff sin fader¹⁾, effterdi hand oc med tiden er en gammel karll, oc der er ingen, der io gierne seer her i byen, att dett skeer, tagendis løn aff Gud i himmelen derfor, oc vi alle igien loffuer at vilde findis tacknemmelig oc tienstactig mod eders Fr., i hues maade oss muligtt verre kandt. Forhaabendis ocsaa, att hand nest Guds hielp sckall findis dulig oc bequem der thill. Vale digniss. D. Superintendens cum vxore, liberis totaque familia, 17 Aprilis Anno 1600. Thill vitterlighedt haffuer den Dannemand borgemester vnder schreffuedt med egen handt

Zone Lauritsen.

Hans Nielsen Bang,
med egen handt.

¹⁾ Søn af den tidligere Præst i Middelfart, Hr. Oluf Bang.

Udskrift: Eruditione et virtutum laudibus viro clariss. M. Jacobo Matthiæ Vellejo, dioecesis Fionensis præsulì vigilantiss. nec non Canonico Ripensi digniss., amico suo et fautori suo plurimum colendo.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 85.

15.

1600, 20. Juni. Borgmester Hans Nielsen Bang i Middelfart forebringer Biskoppen et Klagemaal, som Præsten og Sognemændene i Asperup førte over, at Hørerer i Middelfart var forsømmelig i Besørgelsen af Degnetjenesten hos dem.

Min gantze wennlig helssen ether nu och alltid forsend medt vor herre. Kiere M: Jacob, synnderlig goude ven, nest min wenlig thacksigelsse for ald beuist ære och goude, huilckitt ieg alltid vill finndis godvillig att forskylde, vdj huis maade ieg ved ether till vilge eller goude kand vere etc. Kiere M: Jacob, kand ieg ether wenligen icke forholde, att nogen thid forleden, Thissdagen thend 10 Junij ved Wendtzherritzthing, kom thend dannemand Her Eyller i Asperup medt alle sine sognemend aff begge sogner och klagit haardeligen paa voris hører, som skulle thage vare paa theris kierckethienist, som hand er plichthig att giøre. Och berette Her Eyller, att siden hand thalde medt ether i Balsløff, och hand thend thid for Gudtz skyld och for ethers skyld efftherlod hannom hans forsømmelsse, som var skeed indtill thend thid, nu haffuer Her Eyller berett, att hand siden haffuer forssømmett seg iij gange, saa Her Eyller och sognemendene ere møgit forthørnit paa hannom. Siden haffuer sogne mendene verit her vdj Medelfar hoss Her Sonne och giffuit hannom ochsaa hans forssømmelsse tilkiende, och vilde the ochsaa samme thid haffue verit her hoss Lenssmenden och klagit paa hannom, dog ieg thet paa thend thid affskaffit; men endelig sagde Her Eyller och Sognemenden, att the ingenlunde vilde haffue hannom lennger till thieris Kiercke-

thiennner, och førend the mere vilde haffue hannom, tha vilde de førre afferdige ij aff theris Sognemend och klage thet for kon: Mait: och thage thend Contract medt thennom, som ethers formand och Medelfar borger haffuer giffuit for^{ne} Sognemend, och ther effther begiere aff hans Maits:, att the maatte faae en besiddendis degen vj Sog-
 nenne igien, huilckitt i icke vell skulle lide, och vy icke heller for vor ringe schole skyld. Huor fore ieg ether paa thet wenligst wilde haffue ombedit, attj for ethers embedtz skyld wilde haffue en flittig opsynn med, att her maatte komme en anden god Person i for^{ne} Peder hørers stedt, som kand were duelig i sitt kald och embede, som thet seg bør, efftherthij, som i och vell vide, att her altid kommer fremmede igiennom byen, och vnderthiden ochsaa høre och see paa vor kiercke och schole skick. Huis ieg vj nogre maade kand giøre nogit ether till vilge och goude, vill ieg ther till altid findis godvilligh, och vill her medt haffue ether Gud allmechtigste befalett. Actum Medelfar 20 Junij a^o etc. 1600.

Hans Nielssen Bangh.

Udskrift: Hederlig och hoglerd mand, M. Jacob Matzen, Superintendent offuer Fyens Stigt, min synderlig goude wen, gantze wenligen tilschreffuit.

Biskoppens Paategning: A^o 1600 Clagemol paa Hørerens i Medelfar, Junij 21, ved Søren Rygberg.

Orig. med Segl (Bomærke, hvorover H. N. B) i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 85.

16.

1600, 4. Juli. Hr. Sone Lauritsen begjærer, at Biskoppen vil sætte en af Mesterdegnene i Odense, som kunde syngte Bas, til Hører i Middelfart i Steden for den forsømmelige Peder Olsen Skaaning.

Salutem in filio dej.

Secundum debitam gratiarum actionem. Reuerende d. Superintendentens, kand ieg icke forholde, att ieg maa giffue

eders Fr. tilkiende, huorledis att voris hører Peder Olssen Skoning findis tid effter tidt i mer oc mer forsømmelig, sa att ieg haffuer nu 3 gange obenbarlig straffedt oc paminnt hannem effter hans sognefolckis klagemaall, oc er dog det siste med hannem verre en dett første. Att eders Fr. vilde tencke thill, huad effter; Ordinantzen oc Kong. Matz. breff siunis gaffnligtt att verre thill Guds ære oc skolens beste. Er ieg oc gierne begierendis, i vilde forsende oss en aff Mester degene i Othense skole, som kunde siunge en Bass, thi er di tienlig i Othense skole, møgedt mer er di her; icke tør hand heller frycte derfor, att lønen er eckon ringe, en 4 eller 6 oc 30 daler. Vil eders Fr. ocsa lade staa stille, thill vor borgemester kommer thill eder, med samme person att vdsende, kand e. Fr. der for rade, men dett er hans oc radsens villie, att di bekommer en aff skolen. Thi der er dobbelt sa mange børn i lectierne, som der vor udi Jespers tidt, oc inden en stackedt tidt sckal nest Guds hielp findis dobbeltt bedre udi lerdom oc seder. Eders Fr. vilde sa hannem forschriffue thill borgemester oc radt, att di vilde ocsa ramme hans gaffn oc beste. Bene & feliciter valeat reuerenda tua humanitas, & me solito more diligere pergite, nec sinite ullos hypocritas amoris nostri vinculum dissoluere, donec me sincerum & candidum inueneris. De Casparo Matthiæ eiusque versutia non opus est vt scribam, Controuersiam eius concernentia reuelauí famulo tuo; quæ desiderantur vel ego vel consul noster in nundinis vestris enucleabit. V. Medelf. an^o 1600. 4 Julii.

Zeno Laurentij.

Udskrift til Biskop M. Jacobus Matthiæ Vellejus.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 85.

1625, 12. September. (Antvorskov). Den udvalgte Prinds Christian V, der i Kongens Fraværelse var forordnet til Regjeringen, tilstaar Hr. Niels Madsen Rybjerg (Sognepræst i Middelfart) Erstatning for den Afgang, han ved Bortforlening til andre havde lidt i sine Tiendeindtægter. (Vends Hrd. 85).

1665, 13. Juni. (Kbhvn). Frederik III paalægger Borgmester og Raad i Middelfart at sørge for, at Kapellanen samt Skolemesteren og Hørereren der i Byen fik den dem tilkommende Løn, som i nogle Aar var forholdt dem. (Vends Hrd. 17. 42.)

1666, 1. Oktober. (Middelfart). Niels Nielsen Ribber, Skolemester, giver Indberetning om den Løn, som Skolemesteren i Middelfart havde, ligeledes om Skolebørnenes Indkomst. (Vends Hrd. 3).

1667, 1. September. (Middelfart). Xander Christensen, Hører i Middelfart, afgiver Beretning om den Løn, han nu paa 7 Aars Tid havde bekommet og forventer ogsaa i dette Aar at bekomme. (Vends Hrd. 3).

1670, 13. Avgust. (Kjøbenhavn.). Christian V fritager Færgemændene Peder Christensen og Henrik Hansen Aufdiener i Middelfart for alle borgerlige og Bys Bestillinger, mod at de aarlig erlægge 28 Daler til Kapellanens Løn sammesteds. (Vends Hrd. 95).

c. 1678. Berthel Taulovius. Rect. Scholæ Middelfart., meddeler Oplysning om, hvad Degnene i Vends Hrd. ydede i Pension til Middelfart Skole. (Vends Hrd. 57).

1684, 2. Juni. (Middelfart). Hans Hansen Stub (Rektor i Middelfart) meddeler »Fortegnelse paa Middelfart Skoles Indkomme, hvad baade Docentes og Discentes have bekommet, og hvad de nu nyde af Sognene her udi Herredet eller udi andre Maade«. (Vends Hrd. 13).

1684, 29. Juli. (Gottorp). Christian V tilskriver Stiftsamtmand og Biskop i Odense: Mag. Hans Lihme, Sognepræst i Middelfart, havde paa egne og Kirkens Vegne smst. klaget over, at de ikke fik den dem tilkom-

mende Tiende. Stiftsøvrigheden skulde nu undersøge Sagen og hjælpe vedkommende til Rette. (Vends Hrd. 32).

1685, 15. Februar. (Odense Bispegaard). Th. Kingo tilskriver Grev W. F. Wedell til Wedellsborg som Svar paa en Skrivelse fra ham af 10. s. M.: »hvad sig den Degn udi Uby belanger, da er hans Forseelse saa grov, at naar det vorder Ed. grev. Naade ret demonstreret, vil jeg formode, at Ed. grev. Excell. selv skulde have Mishag udi. om nogen skulde ville intercedere for ham«. Den Taxt, som Greven havde sendt, over, hvad Degnene i hans Grevskab skulde yde i Pens til de latinske Skoler i Middelfart og Assens (findes vedlagt), kunde Biskop »ej saaledes acceptere, saasom den ej efter Hs. Maj.s naadigste Lov er indrettet«, i Henhold til »den Decision, som Hs. Maj. allernaadigst behagede at gjøre i den Sag mellen Baron Vittinghoff paa hans Degnes Vegne og Kjerteminde Skole«. (Vends Hrd. 3).

1689, 29. Januar. (Fjelsted). Biskop Th. Kingo beklager sig for Grev Wedell til Wedellsborg over, at Degne og Substituter paa hans Gods ikke fuldt vilde yde den dem efter Loven paahvilende Pension til Middelfart Skole. (Vends Hrd. 3).

1689, 4. Marts. (Wedellsborg). Grev W. F. Wedell begjærer Stevning til Landemødet over Mag. Jørgen Karstensen, Sognepræst i Haarslev og Provst i Vends Hrd., fordi han ved Dom af 15. Januar s. A. i en Sag mellen Gert Morville, Rector Scholæ i Middelfart, og Peder Christoffersen, Degn i (Balslev og) i Ejby, angaaende den Pension, den sidstnævnte skulde yde til Middelfart Skole, havde dømt bemeldte Degn til at betale den resterende Pension og suspenderet ham fra hans Embede. (Vends Hrd. 3, hvor ogsaa en Del andre Akter i Sagen findes, deriblandt en senere Klage til Kongen over Provst og Biskop fra den nævnte Degn, og Provstens og Bispens skarpe Erklæringer i Anledning af denne Klage).

1689, 27. April. (Kbhvn.). Gert J. Morville, Rector i Middelfart, klager til Stiftsøvrigheden i Fyn over, at han i flere Aar ikke havde kunnet faa den Middelfart Skole tilkommende Pension af Degnen Peder Christoffersen i Balslev og Ejby. (Vends Hrd. 16.)

1689, 1. Maj. (Konventhuset i Odense). Helmuth Otto v. Winterfeldt, Stiftsamtmand, og Thomas Kingo, Biskop i Fyns Stift, Mag. Ludvig Stoud, Provst i Odense Herred og Provstemodes-Notarius, frikjende Provsten i Vends Hrd., Mag. Jørgen Karstensen, for Grev Wedells Søgemaal, og dømme Degnen Peder Christoffersen i Balslev fra hans Kald for Gjenstridighed mod Bispens Befaling. (Vends Hrd. 16.)

1690, 25. Januar. (Kbhvn). Christan V til Grev Wilh. Friedr. Wedell til Wedellsborg angaaende Degnen Peder Christoffersen i Balslev og Ejby, som paa Grevens Tilskyndelse havde vægret sig ved at yde den ham paa-hvilende Pens til Middelfart Skole. Degnen skulde have en Irettesættelse, og det paalægges Greven at holde Degnene paa sit Gods til Lydighed mod deres Bisp og Provst og ikke at gribe ind i disses Embedsmyndighed. — I et Kongebrev af samme Dag meddeles dette ogsaa til Biskop Kingo. (Vends Hrd. 79. 80).

1691, 10. Juni. (Wedelsborg). Grev Wedell indberetter til Biskop Kingo om Deguenes Kornindtægter paa hans Gods, og hvad deraf formentlig skulde svares i Pension til Middelfart Skole. (Vends Hrd. 19).

Stormægtigste Herre, allernaadigste milde Konge!

Saasom fra det kgl. Rentekammer er ankommet Antegnelser paa Middelfart Bys Restance udi paabuden Kop-skatter fra A^o. 1683 til 1 Januar 1691, hvorudi jeg som Rector Scholæ i Byen participerer; og endog det kgl. Rentekammer derved for dette lille Rectorat, udi Henseende til dets umanerlige Ringhed, som ved Mandtallene af Magistraten er forklaret, gunstigen har modereret hver

Kopskat paa 3 Rdl., saa er den dog udi 8 Aar voxet til 24 Rdl., i Sandhed over al Formue og det, der nogen-
sinde af den arme Plads kan bringes til Veje. Hermed
derfor falder jeg min allermildeste, fromme Konge til Fode
om en allernaadigst Efterladelse paa det, som allerede til
Restance er opført, at det mig af min allernaadigste Konge
maatte være skjænket. Og i Henseende at jeg som andre
Rectores har alene Navnet og Arbejdet, men en meget
arm Belønning der ved, som efter Kopskats-Forordningens
milde Tilladelse bevises med Sognepræstens og Magistratens
Attest, at det, jeg skal leve, klædes og største Parten
koster af, naar alting nøje er beregnet, som der stykkevis
er specificeret, aarligen er neppest 30 Rdl., og jeg saa-
ledes [er] ringere udi Indkomme end de fleste af Høerne
udi Skolerne og end mange af dem, som informere
privatim hos en fattig Husfader. Beder derfor allerunder-
danigst ogsaa om en naadig Moderation, at de fra Ao.
1691 inclusive og herefter paavoxende Kopskatters Udgift
allerunderdanigst benaades mig som deres. Gud skal lade
den store kgl. Mildhed indrente til alle Eders kgl. Renter
tusinde Velsignelser, hvorfor jeg og bliver

altid til Gud en Forbeder

Geardt Morville¹⁾,

Rector Scholæ i Middelfart.

Kjøbenhavn d. 26. Jan. 1693.

Vi have af sær kgl. Naade og udi allernaadigst Hen-
seende til Supplicantens slette Tilstand allernaadigst efter-

¹⁾ Gert Morville var født i Sorø 1660, Søn af Lægen Johan Carl Morville smst. Den 14 Febr. 1693 fik han som Rector i Middelfart kgl. Bevilling paa at maatte ægte Karen Madsdatter Lim (Lihme, f. 1649 i Middelfart), uanset, at hun tidligere havde været gift med hans Næstsødskendebarn, Hr. Bertel Jørgensen (Fyns B. Ark., Stiftets alm. Br. 148). Samme Aar blev Gert Morville Rector i Fredericia, i hvilken Stilling han døde i Juni 1701. Hans Enke blev begr. 15 Febr. 1718 i Middelfart. (Lengnick, Fam. Morville. Rosendahl, Indbyd. t. den off. Exam. i Nykjøbing Cathedralskole 1841, S 10—11. Fredericia Kirkebog).

ladt ham den opførte Kopskats Restance fra A° 1683 til 91, som beløber sig til tyve og fire Rdl., og derhos aller-naadigst bevilget, at han udi Kopskatterne herefter maa anses som en Hører udi de store Skoler. Givet paa vores kgl. Residens udi Kjøbenhavn den 7. Febr. 93.

Christian.

C. S. v. Plessen.

1699, 11. December. (Middelfart). Niels Clausen Monacoppidan, Rector i Middelfart, klager til Biskop Kingo over den ham tillagte usle Løn, der beløb sig til 37 Sl. Dlr. aarlig, hvorfor han tillige maatte gjøre Tjeneste som Aftensangsprædikant og Chordegn. Han gjør Forslag til nogle Forbedringer i Lønnen. (Vends Hrd. 52).

c. 1709. »Rigtig Fortegnelse paa hvad og hvor meget hver Degn og Substitut udi Vends Herred aarligen bekommer af sine Sogne til sin visse Løn, saa vel som og Optegnelse paa hvad hver Gaard- og Husmand aarligen giver til Degnen og Substituten, og hvad derimod penses til Skolens Docentes og Discentes udi Middelfart Skole«. Undertegnet: P. Winther (Provst i Vends Hrd.).

1718, 14. Maj. Rentekammeret forlanger af Stiftsøvrigheden i Fyn (Gehejmerraad, Overceremonimester Hr. Christian v. Lente til Zarlhausen, og Biskop, Mag. Jacob Lodberg) Kopi af den kgl. Bestemmelse af 3 April 1672, om at Kauslunde Kongetiende skulde henlægges til Professor Eloqvæntiæ ved Odense Gymnasium som Refusion for noget Gods, der var udlagt til Rytterhold. General Dewitz havde nemlig søgt om at faa samme Tiende perpetueret til sin Hovedgaard Hinsgavl, imod at svare den sædvanlige aarlige Afgift deraf. (Vends Hrd. 63.)

1749. 6. December. (Odense). Fyns Stiftsøvrigheds Approbation paa et Regulativ, dat. Middelfart 5 Novbr. 1749 og undertegnet: Beck, Abraham Prip, Jep Nielsen (o. fl.), angaaende Betalingen for Begravelser i Middelfart Kirke. En Del ældre Begravelser i Kirken nævnes.

Meddelelser fra Fyns Bispearkiv.

Ved **Holger Fr. Børdam.**

(Fortsættelse).

III. Aktstykker vedrørende Gamborg Præstekald.

Foruden de Stykker, som Fyns Bispearkiv gemmer til Oplysning om Gamborg Sognekald, er i nærværende Samling optaget endnu et Par Breve, hentede fra andre Kilder. For øvrigt henvises til enkelte Meddelelser, som dette Tidsskrift tidligere har indeholdt vedrørende samme Emne (Ny kirkehist. Saml. III, 798—9. V, 324. VI, 737—40. 742. 754. 777. Kirkeh. Saml. 3. R. I, 326—34; og Danske Kirkelove I, 293. 399. 414—5).

1.

1564, 29. Juli. Et Brev, der viser, at Præsten Hr. Knud Olsen i Gamborg var Besidder af et Vicariat i Lunds Domkirke.

Jegh Morthen Bangh, Borger i Medelfar, kendis medtt thette mytt obnne Breff, at iegh haffuer nu anammedt och opbaaredt aff hederligh Mandt Mester Jon Turson Canicke y Lundt xx marck wdi runde marcke stycke paa Her Knud Olssens wegne y Ganborgh i Fyn, och xx daler y Klippinge for en gordlegningh, som Mester Jon nu sender tiil forskreffne Hr. Knud aff thet Vicariis Rente, som forskreffne Mester Jon haffuer opbaarid paa Her Knudz wegne y fior, och forskreffne Her Knud haffuer tiil forn giffuid

migh befalningh paa att quitere samme Mester Jon for huis iegh aff hanom anammer. Tiil ydermere widnisbyrdt trycker iegh mytt signett her nedden for thette mytt obne breff. Datum S. Olai dagh 1564.

Langebeks Afskrift i Diplomatariet i Geh.-Ark. »Orig. chartac. ex Archiv. Antiqu. Holm. 1754«. Den i dette Brev omtalte Hr. Knud Olsen nævnes ogsaa som Præst i Gamborg 1562 i Biskop Jakob Madsens Visitatsbog ved Crone. S. 397.

2.

1597. Fire Breve, vedrørende at Rigskansler Arild Hvitfeld, der som Besidder af Vor Frue Provsti i Odense havde Patronatsret til Gamborg, vilde beskikke M Peder Arbo (hidtil Rektor paa Herlufsholm) til Kapellan hos Sognepræsten Hr. Erik (Pedersen) i Gamborg, paa Grund af at nogle af Sognets Beboere havde klaget over, at de ikke forstod Præsten, naar han prædikede.

a.

Jhs.

Myn wenlig hellssen skall nu oc alltijd werre eder med Gud allmechtigste tilforne send, med huis jeg ydermere kand giørre, i kand haffue gode oc gott af. Kierre dæ Episcopo, gode wen, er jeg tillwidendis worden, att min prest til Gamborre schall werre tillslagen nogen skrøbelighed, saa hans Mælinde er hannem bethagen, hand icke kand predike, huorforre jeg nu haffuer forordnet thenne breffuiss, hoglerdt Mand Mester Peder Arboe, att schulle werre hans Caplan, bedendis gierne, attj denne leylighed wille tillschriffue for^{ne} min prest wdj Gamborre; och huis saa er, att for^{ne} prest haffuer nogen døttre, oc Gud dett saa haffuer forseett, kand hand forsionne en denum. Eders søn ¹⁾ D: Eskild haffuer thuende gange laditt mig wijde for^{ne} prestis wdj Gamborre leylighed, och nar dette nu saa er forhandlitt med presten, att hand kommer der ind for en Caplan, attj da wille indtage

¹ D. e. Svigersøn, Dr. med. Eskild Christensen.

for^{no} Mester Peder till dett hellige predike Embede. Jeg gjør alltid huis eder kiert er, hermed eder Gud befallid. Aff Kiøpnehaffn 2 Augusti A^o 97.

Arrilld Huittfelldt ¹⁾.

Udskrift: Hæderlig oc høglerdt Mand Mester Jacob Mattsen, Superintendentt wdi Fyen Stift, min gode wen, wennligen.

Biskoppens Paategning: W. Arild Huitfeldt, Rigens Canceler, for M. Peder Errebo at bliffue Capellane til Gamborg [modtaget] 97, Aug. 8.

Egenhændig Original i Fyns Bispearkiv, Vends Herred 85.

b.

Salutem in filio dej.

Secundum debitam gratiarum actionem. Reuerende d. Superintendentens, haffuer ieg nu i Søndags forleden den 14 Augusti 1597 effter konglig Mat. ordnanze med min assessore her Ib i Owby visiteret Gamborrig kircke oc effter eders schriffuelsse forfaridt, huorledis dett haffde sig med dett klagemaal, som di 2 mend aff Gamborrig pa menighedens vegne skulle haffue giordt for eder om her Ericks maal oc mele. Sa vor dett icke en saa hartt pa samme dag med hans maall, som di haffue klagedt, oc suaredt Rasmus Jensen i Astrup pa sin oc sine Naboers wegne, ad dett vor icke med hans minde, ad dett vor klagedt for bispen, men hand oc hans Naboer vilde først giffue her Erick til kiende, huad klagemaal di haffde emod hanum, oc formodedt en part aff denum, ad det kunde nest Guds hielp bliffue bedre med hanum. Oc effter som her Erick self bekiende, ad hand haffde verredt her til dags nogedt suag oc skrøbelig, da haffuer sogenmendene beuilgedt oc samtyckedt (dog med hosbondens oc eders

¹⁾ Efter Navnet nogle Slyngninger, der formodentlig skulle forstaas: scripsit (eller subscripsit) propria manu.

gode behag, ad samme sag maatte huile oc oppesta en tid lang, til den gode herre Cantzeler kom i Righedt igien; Gud kunde i middeler tidt effter hans faderlige villie styrcke hanum oc hans røst oc mele; fortrode oc sine heridts brødre, nar behoff giordis, ad skulle hielpe hanum. Men hues dett icke bedredis med hanum i middeler tidt, sa ad hans skrøbelighedt bleff sa stor, ad hand icke selff sin tienniste kunde forestaa till Guds ære oc sine tilhørers salighedt, vilde hand radføre sig med sin hosbunde oc kierre superintendente oc fly sig en Capellan, sa ad di skulle icke haffue hanum nogetd ad beskyilde i deris saligheds sag. Ad dette sa gick oc foer, som for^{uit} staar, vidne vi for^{ne} begge med voris signeter oc egen handt wnderschriffuidt. Datum die et loco ut supra.

Zone Lauritzen,

Jep Andersson

Herridts proustt, e. h.

m. p.

Orig. med Provstens Haand og to paatrykte Segl i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 85.

c.

Jhs.

Kiere Dñe Episcopo, gode Wen, ephther som D. Eske och Sognefolckijd till Gamborre haffue ladett eder forstaa, och i selff med haffue forfaritt, huad brøst som the beklage att haffue offuer deris Sogneprest, som er, hand haffuer mist hans Mælende: Saa beder jeg gerne, attj wille well giøre oc skriftligen lade miig wijde eders betenckende, om icke fornøden er, att jeg som en patronus templi tillskicker hannum en Caplan, som i kiende goed oc duelig derfore. Eder hermed Gud befallid. Actum Odensse 12 9bris A° 1597.

A. Huittfeldt.

Egenhændig Original smst.

d.

Guds naade oc beskermselssse vere nu och althid met
ether etc.

Gunstige Her Cantzeler, mæcenas et patrone reuerenter et semper colende, effter at her haffuer verit thu mend i

Sommer aff Gamborg Sogn, som berette for mig, at deris Sogneprest H. Erick haffde fangit nogit breck paa sin mæle, da haffuer ieg begiffuet mig til Kircken den Søndag, som indfalder den 4 Septembr. dette Aar 1597, oc standen i den nest nederste stoel i Kierken, paa det ieg kunde forfare, huess breck oc feil paa ferde vaar. Da befand ieg, at de, der den tid stod neder i Kierken, kunde icke vel høre deris Sogneprest, som de burde. Dernest effter thienisten vaar vde, haffuer ieg giord spørsmaal til almuen, om de kunde høre, forstaa oc mercke deris Sogneprestis predicken oc Guds ord, som de burde. Da ere de bleffuen i thw parthi saa got (!), den ene fra, den anden til. Oc effterdj ieg fornam ingen klar beskeden, haffuer ieg foruist dem paa Kierkegaarden, at de der skulle radslaa sig, oc siden komme ind i Kierken igen, oc giffue mig en endelig Suar. Effter de haffde der en tid lang robt oc klamrit thil sammen, ere de indkommen oc sandrecteligen vid en mand, Niels Pedersen ved naffn, giffuet beskeden, att hues som det kunde altid vere med deris Sogneprestis mele, som det var den dag, da ville de gierne nøyes med hannom. Oc berette, att denne suaghed kommer hannom hastiger somme tider paa end somme. Tilsagde mig oc saa samme tid H. Erick, at hand ville nu S. Mortens dag tale selff met E. F. oc midler tid holde thienisten vid mact, att ingen aff hans Sognefolck skulle haffue hannom nogit att beskylde met rette, oc da giøre effter E. F. vilie oc gode raad. Siden er mig intet giffued tilkende, hurledis hans wilkor kand vere i denne Sag. Men hues som same Skrøbelighed vil icke forandre sig til forbedring, er fornøden, att den fattige mand skal anamme en medtienere, dog Sognen kand dett icke vel tole. Wil haffue E. F. i Guds Almectiges beskerkelse befalet. Otthense den 12 Nouemb. 97.

E. M. thro thiener til Gud

Jacob Mattzen S. F.

Udkast smst. skrevet paa Bagsiden af foranstaende Brev. (Jvfr. Jac. Madsens Visitatsbog udg. af Crone, S. 377, hvoraf fremgaar, at Bispen selv intet havde kunnet høre af Præstens Prædiken).

3.

1618—19. Tvende Kongebreve vedrørende M. Peder Arbos for-gjæves Forsøg paa at blive Sognepræst i Asperup (jvfr. Kirkehist. Saml. 3. R. I, 331—4¹). Han var da Kapellan og blev senere Sognepræst i Gamborg (jvfr. Bruun, Danske Saml. 2. R, VI, 167).

a.

Corfits Rud¹) fik Brev, Mester Peder Areboe anrørendes.

C. 4tus. V. G. t. Vid, at Mester Peder Areboe under-danigst til os haver suppliceret, at eftersom han tilforn nogen Tid siden forleden havde erlanget og bekommet vores naadigste Skrivelse, at han for nogen anden til Asperup og Roerslev Sogne udi vort Land Fyn skulde promoveres og befordres; og dog den Gang ved Hr. Zone Lauritsen udi Medelfars underfundige og partiske For-handling der udi der fra er bleven forhindret og fra-holden, hvorfor og forskrevne Hr. Zone iblandt andre hans Mishandlinger ogsaa for denne er bleven fra sit Kald og Bestilling afsat; med underdanigst Begjæring, at efterdi forskrevne Sogne nu igjen ere ledige, han da til dennem for en Sognepræst at betjene for nogen anden maatte admitteres og tilskikkes. Da bede vi dig og ville, at du vores forrige Skrivelser, af os forskrevne Mester Peder Areboe til Befordrelse naadigst meddelt og udgivet, tilbørligen haver udi Agt, og dig om al denne Lejlighed udførligen imod os erklærer, og samme din Erklæring udi vort Kancelli indskikker. Frederiksborg den 11 Novem-bris 1619.

Fynske Tegnelser III, 539.

¹) Naar han paa dette Sted i et Kongebrev af 4. Decbr. 1608 om-tales som »fordum Kapellan i Gamtofte«, kan det formodes, at det er en i selve det originale Kongebrev indløben Fejl for: »Ka-pellan i Gamborg«.

²) Lensmand paa Hingsavl.

b.

Jacob Ulfeld, Holger Rosenkrantz og Dr. Hans Michelsen fik Brev en Sag mellem Corfits Rud og Mester Peder, Capellan til Gamborg, at forhøre.

C. 4tus. V. s. G. t. Vider, at eftersom os elsk. Corfits Rud til Sandholdt, vor Mand, Tjener og Embedsmand paa vort Slot Hingsavl, underdanigst for os haver ladet berette, hvorledes han haver at beskylde M. Peder, Capellan udi Gamborg, for at han haver angivet adskillige Punkter, for^{ne} Corfits Rud anrørendes, anlangende Asperup og Roerslev Kald udi Vends Herred udi Hingsavl Len; og skal for^{ne} M. Peder udi Sønderlighed beraabe sig paa eders egen Dom, som I have dømt over den forrige Provst udi Vends Hrd., Hr. Zone, som skulde iblandt andet formelde, for^{ne} Hr. Zone at være afsagt fra hans Kald og Bestillinger, for han forhindrede og fraholdt forskrevne M. Peder fra forskrevne Sogne. Desligeste at han haver angivet, at for^{ne} Corfits Rud skal have brugt vores Skrivelse, for^{ne} M. Peder naadigst meddelt, til at straffe for^{ne} Hr. Zone med, og andet mere, som for^{ne} Corfits Rud haver at beskylde for^{ne} M. Peder; med underdanigst Begjæring, at I maatte tilforordnes at kjende og dømme om alle hvis Irringer, hannem og for^{ne} M. Peder imellem er. Da bede vi eder og ville, at I med første Lejlighed eder paa et belejligt Sted forsamler, havendes tilforn for^{ne} Parter for eder indstevnet, og siden for^{ne} Corfits Ruds Klagemaal saa vel som for^{ne} M. Peders i Gamborg derimod Erklæring og Undskyldning flitteligen tilhører og overvejer, der udinden kjender og dømmer, hvad for^{ne} M. Peder (om han findes skyldig) derfor bør at lide, eftersom I kan eragte Billighed og Retten gemæs at være, og som I ville ansvare og være bekendt; og det under eders Indsegle fra eder giver Parterne beskrevet. Koldinghus den 18 Aprilis 1620.

4.

1630, 6. November. (Odense). Gregers Krabbe til Tostelund, Lensmand paa Hingsgavl, og Hans Michelsen, Superintendent i Fyns Stift, mægle Forlig i en Trætte, der var imellem M. Peder Michelsen (Arbo), Sognepræst i Gamborg, og Hr. Jørgen Kjeldsen, Sognepræst i Føns og Ørslev¹). De lovede hinanden Venskab. Den Dom, som Hr. Peder Griis, Sognepræst i Gjeldsted, havde dømt imellem dem, skulde annulleres; og de Pengekrav, de kunde have til hinanden, skulde i Mindelighed afgjøres i to Dannemænds Nærværelse. (Vends Hrd. 49).

5.

1632. 23de April. Lønningsforbedring for Præsten i Gamborg i Fyn.

Wii Christian den Fjerde (osv.) Giøre alle witterliggt, att effter som wij naadigst erfare, att Gamborgh Kald wdj wort Land Fyn schall were saa ringe, att Sognepresten sammstedtz der aff ey kand haffue sin nødtørfftige wnderholdning, da haffue wij naadigst wud och beuilligett, saa och her med naadigst wnde och beuillge, att Sognepresten, som nu wdi for^{ne} Gamborgh Kald ehr, saa och de, som her epter komendis worder, maa her efter haffue, nyde och beholde till euigh tiid Kierckens Thiende sammstedz, som wnder Assens Proustie liggendis ehr, dog att de giffuer Kircken der aff den aarlig Affgiffit til rette tiid, eller och huer gang det forsømmis, daa skulle giffue aff huer Thønde en skeppe Korn. I lige maade at forsch^{ne} Sogneprest maa bruge een Kirckeiorde sammstedts och der aff att giffue Kircken aarlig seduanlig Landgilde. Forbiudendis (osv.). Giffuett paa wort Slott Coldinghuus den 23 Aprilis Anno 1632. Wnder wort Zignett.

Christian.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 20, med Paategning om at være læst »udi Commission, Odense d. 18 November 1696« og »udi Højesteret d. 10 May 1698«

¹) Jvfr. Nye danske Mag. VI, 52.

6.

1662, 22. Marts. (Kbhvn). Frederik III tilstiller Biskop D. Lavrits Jacobsen et Andragende fra Zidtzell sl. Hr. Niels's ¹⁾ i Gamborg, der med sine 6 fattige faderløse Børn klager over, at den nuværende Præst i Gamborg, Hr. Anders Hansen Fabricius (forhen Skibspræst), nægtede at yde hende den Afgift af Kaldet, som hendes afd. Mands Eftermand, M. Hans Aalborg, der senere var bleven Præst i Vejlbj, havde tilstaaet hende for Livstid. Lensmanden og Provsten havde ved Dom af 29 Novbr. 1661 tilfundet Hr. Anders at give hende efter Recessen og Ordningen; men han havde ikke agtet Dommen. Kongen befaler nu Bispen alvorlig at tilholde Hr. Anders Fabricius at stille hende tilfreds i Henhold til ovennævnte Dom og de derefter tilnævnte tvende Præsters billige Sigelse, paa det at Kongen kunde blive forskaanet for videre Overløb. (Vends Hrd. 31).

7.

1670, 6. December. (Kbhvn). Zidtzell sl. Hr. Nielses ansøger Kongen om, at hun fremdeles for Livstid maatte nyde den hende af Kong Frederik III tillagte Afgift af Gamborg Kald, »paa det jeg fattige gamle Enke ikke paa min høje Alderdom skulde geraade i Elendighed og bede andre om Brødet«. (Vends Hrd. 24).

8.

1670—71. Tre Breve vedrørende Hr. Jørgen Nielsens Kaldelse til Sognepræst i Gamborg.

a.

Christian dend Femte (osv.). Viid, at Vi efter allerunderdanigste ansøgning oc begiering allernaadigst hafuer

¹⁾ Niels Nielsen Stenløse († 1653). I hans Tid laa Christian IV i Februar 1644 i Kvarter i Gamborg Præstegaard (Bricka og Fridericia, Christian IV's egenhændige Breve 1641—44, S 450—2.

bevilget, at med de personer, som Voris allernaadigste brefue anl. Fielsted, Harndrup oc Gamborgs Kald bekommit hafuer, saadan forandring oc omvexling maa skee, nemlig at Jørgen Nielsen, som med Capellaniet til Fielsted oc Harndrup Kald er bebreffuit, skal herefter niude Gamborg Kald, hvorimod Morten Johansen Snel, søm til Gamborg Kald som Sognepræst vaar forordnit, skal herefter vere Capellan hos Presten til Fielsted oc Harndrup Sogner, Hr. Lavritz Jørgensen, oc siden effter Præstens Død eller Kaldets af hannem godvillig afstaaelse i fremtiden som Sognepræst bem^{te} Fielsted oc Harndrup Kald niude. Mens hvad for^{ne} Morten Snels løn oc underholdning for sin Capellans tienniste midlertid sig belanger, derom hafuer du Sognepræsten oc hannem saaledes imellem at accordere, at dermed kan forholdis effter dend forening, som med bem^{te} forrige Capellan Jørgen Nielsen allerede tilforn hafuer været giort. Derefter du dig allerunderd. hafuer at rette oc til dend ende herom fornøden anordning at giøre, saa oc af bem^{te} Hr. Jørgen Nielsen hans paa bem^{te} Fielsted oc Harendrup Kald af Os tilforn forhuerfuede bref igien affordre oc i Voris Cancelli indskiche. Derefter du dig allerunderd. hafuer at rette. Skrefuit paa vort Slot Kiøbenhavn dend 29 Decembris Anno 1670. Under vort Zignet.

Christian.

P. Schumacher.

Udskrift: Hæderlig oc høylærd Doctor Niels Bang, Superintendent ofuer Fyns Stifft.

b.

Kiere Docter Niels Bangh, høyærede goede Wen.

Nest alt Welgaaendis och ett glædeligt Nytt Aars ynsche med alt selff begierlig Welstand. Kand ieg icke underlade hannem med disse faa Linier at besøege och derhøes at

intimere. Effter som ieg med største Forundring haffde fornomet, huorledis at min Sogne Prest till Bildisbølle, Hr. Laurs Jørgensen, først min kiere Fader Hr. Steen Bilde udi mange gott Folckis Nerwerelse med Hand och Mund (for hans Suaghed schyld att antage til Capellan Morten Johansøn Sneel) haffde tillsagt; och dog siden (som meget ilde anstoer en Preste Mand, som bør att wehre sandrue udi Ord och Løffte) underfundeligen med en anden Student, Jørgen Nielsen, haffde her hied schreffuen och begiert till Capellan, som dett ochsaa saa forswiegen och hemlich dermed angick, att hand det bekom, foruden at giffue min Fader eller mig, sine principaller der i Sognene, ett eneste gott ord; huilcket [ieg] da, som ieg dette fornahm, hans Kong. May., min allernaadigste Herre och Konge, sligt paa dett allerunderdanigste haffuer tillkiende giffuen, som da ochsaa, effter sligt min Prestes och Jørgen Nielsøns underfundighed imod min Fader och mig fornomet, strax naadigst ordineret och befahlet, att bemelte Morten Johansøn Sneel schall wehre Capellan til Fielsted och Harndrup Sogner, och Jørgen Nielsen igien (dog aff synderlig Kongl. Fromhed och Naade, effterdi hand allerede Preste Kiorlen paa haffuer) naadigst ordineret att wehre Sogne Prest till Gamborrig Sogn, huilcket hans Ærwerdighed Bisben wiedere aff hoes følgende Kongl. May. naadigst Missive till hannem kand erfahre; desligeste ochsaa att hand aff Hr. Jørgen Nielsøn affdrer hans forige Kalds breff paa Fielsted och Harndrup Sogner, och udi Cantzeliet indsender. Er derfahre tienstwilligen begierendis, att Hr. Bispen som min høyærede goede Wen wilde lade sig bemelte Morten Johansøn Sneel wehre recommenderet, och att hand strax effter Kongl. May. naadigste Ordre motte introduceris. Tuiffler icke paa, at hand sig io icke alleniste imod Hr. Laurs Jørgensen, mens end ochsaa imod Bisben schall wiede at comportere, som det sig bør. Kand ieg hannem igien nogen thieniste her eller andenstedz

erwiese, haffuer hand friet offuer mig at byede, som den,
der nest Gud Alsommegtigste befahlet, forbliffuer

Eders tienstwillig Wen

Otto Bilde mppria.

Kiøbenhaffn den 14 Januarij

Anno 1671.

c.

Ehrwerdig Her Superintendent, hiøgtærede, fornemme
goede Wen.

Negst itt lycksaligt goett Nytt Aars ynsche och min redewillig thienistis Erbydelse. Kand ieg icke underlade wenligen at giffue tillkiende, at voris allernaadigste Arffue-Herre och Konge allernaadigste haffuer forundt Mortten Snell at være Capelan udi Fielsted og Harndrup Sogner, och effter Sogneprestens Død igien hannem at succedere, som hans erlangede nodigst Kaldsbreff widere wduiser, och at Her Jurgen igien af Kongelig Naade at nyde Gambore Kald, huorom ehrwerdig Her Bischof haffuer bekommit Breff fra Majesteten, Mortten Snell at ordinere till Prest, och Her Jurgen att ordin (sic!) Gambore Kaldt att acceptere. Thuiler derfor ingenlunde derpaa, at Her Bischof io favoriserer og beforder, huis Kongelig Majestet allernaadigst haffuer beuillgit og befalitt. Dernest efftersom Her Lauridtz Jurgensen till forne haffuer sig erbødet her udj Gottfolkis Næruerelse at forunde Mortten Snell Annex-Sognit Harndrup Sogen samt en Annexpreste-gaard udi Harndrup by med alle Accidenter, wist och wuist, for sin salario, løn och wmag, saa forhobis ieg, at ehrwerdig Her Bischof slig beuilling heller forbedre end dend at wille forringe, effterdj en thiener er sin Løn werdt, och Her Lauridtz haffuer ingen Børn eller Encher udi Sognit at giffue nogit. Jeg leffuer udi wisse forhobning, at hand for min Skyld er Mortten Snell bewogen till dett bedste. Jeg forretter altid gierne igien alt

det, till ære och behag kan komme; och hermed udj Guddommelig beskyttelse med alt kiert elschende troligen befallit forbliffuer

Raptim Bildesbølle Thienistschuldigste Wen
24 Januarij Anno 1671. Sthen Bilde.

Udskrift: Ehrwerdig och hiøglærdt Docter Niels Bang, Superintendent offuer Fyens Stift, min hiøgtærede, fornemme, goede Wen, wenligen tilhende à Odense.

Originalerne — de to sidste egenhændige — i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 12.

9.

1671, 15 Februar. (Kbhvn). Christian V tilstiller Biskop Niels Bang en Kopi af et Andragende fra Sidtzel afg. Hr. Nielses i Gamborg; »thi er vores allernaad. Vilje og Befaling, at du Sognepræsten, som i bemeldte Kald efter afg. Hr. Anders Fabricius succederer, saa vel som forskrevne Præsteenke imellem accorderer og siger, anlangende hvad hende til sin Underholdning af Kaldet billig efter Ordinansens Anledning eragtes at kunne gives«. (Vends Hrd. 24).

10.

1681—98. Forskjellige Sager vedrørende Hr. Jørgen Nielsen, Sognepræst i Gamborg.

a.

Efttersom min kiere Herridtz Proust, hæderlig och høylerd mand, Mag. Jesper Lauridtzøn, Sogne Prest till Orøe och Brenderup Sogner og Pronist i Wentzherret, och mig wndersch^{no} Hr. Jørgen Nielsøn, Sogne-Prest till Gamborg, haffuer værret nogen Misforstand imellum, som rejser sig aff een opschrift, och ieg fornemmer, at hand med samme opschrift formeener sig at schall verre injurieret, da kand ieg ved Gud och een goed Samuittighed bekreffte och vidne, som ieg och hermed bekreffter och

vidner, at sligt iche er scheedt eller schreffnet aff mig hannom till nogen injuri eller fortræd; formoder derfor, at hand her effter som tillforne bliffuer min wen. Jeg ehrbiuder mig igien mod hannem her effter som tillforne at beuisse baade den Kierlighed och Lydighed, ieg hannem som min kiere Herridtz-Proust hør och bør, huor effter vi begge ehr i Kierlighed forænet. Gud den same stedtze imellum oss confirmere. Actum Assens den 8 Junij 1681.

Jørgen Nielsøn, m. m. pp.

Orig. i Fyens Bispearkiv, Vends Hrd. 23, hvor ogsaa de nærmest følgende Stykker findes.

b.

Christian dend femte (osv.). Vor Naade tilforne. Eftersom Mag. Jesper Lauritzen, Sognepræst udj Brenderup udj vort Land Fyen, for os allerunderdanigst hafver ladet andrage oc berette, at hand Hr. Jørgen Nielsen, Sognepræst til Gamborg Sogn udj Wendzherret, et Formynderschap af maadelig Capital schal hafve paalagt, som afgangne Hr. Bertel Taulovius j Asperup efter een hans Formænd schal hafve inde haft; mens bemelte Hr. Jørgen ved adschillige udflugter schal veigre sig samme Formynderschap at antage. Thj er voris allernaadigste villie oc befaling, at du bemelte Hr. Jørgen Nielsen alvorligen tilholder, at hand sig strax det fornefnte vergemaal paatager oc af de vedkommende til sig annammer, saa fremt hand iche derfor tilbørligen vil stande til rette, oc det siden saaledis forestaaer, som hand agter at ansvare oc bekiendt være. Oc saasom vj allernaadigst kommer udj erfaring, at Præsterne udj almindelighed schal ville undslaae sig for alle vergemaal, funderende sig paa dend fierde post udj de Geistligheden af os allernaadigst gifne Privilegier, af dato Kiøbenhavn den 15 Decembris 1670, saa tilschicher vj dig herhos een rigtig gienpart af een vores Høyeste Rettis Dombs Slutning, som vi udj een Sag i lige tilfelde aller-

naadigst hafver ladet afsige den 28 Septembr. 1674, huilchen udførligere oc nærmere forklarer, hvorledis bemelte Post udj privilegierne schal oc bør forstaaes. Thj er iligemaade voris allernaadigste villie oc befaling, at du dig udj alle slige tilfelde derefter allerunderdanigst retter oc forholder, oc udj det dig allernaadigst anbetroede Stift dermed tilbørlig indseende hafver. Dermed scheer vor Willie. Befalendis dig Gud. Skrefvet paa vort Slot Kiøbenhafn den 7 Octobris Anno 1682. Under vort Zignet.

Christian.

Luxdorph.

Udskrift: Os Elschel. Edle oc Wel-ær-værdige Doct. Thomas Kingo, Superintendent ofver Fyens Stift.

Den omtalte Højesteretafgjørelse lyder saaledes:

Copie af Høyeste Rettets Doms Slutning imellem Hasle Herritz Præster i Jylland og Hr. Henrich Rantzou, Stiftz Amtmand ofver Aarhus Stift, afsagt den 28. Septembr. A^o 1674, saa lydende:

At Landzdommerens dom bør med magt at blifve, oc de Geistliges privilegier iche saa at forstaaes, at jo Præsterne, enddog de helles i Almindelighed for alle slags Vergemaal, som de icke godvilligen ville paatage, ere forschaanede, dog alligevel ey bør at were forschaanede for umyndige Børns Vergemaal, naar helles ingen fød Verge findes, som vederheftig er. Hvormed da Superintendenterne hver udi sit Stift tilbørlig indseende hafve bør.

Trods ovenstaaende kgl. Befaling vovede Hr. Jørgen Nielsen dog fremdeles at gjøre Vanskeligheder, hvorfor der udgik følgende ny kgl. Reskript til Biskoppen:

c.

Christian dend femte (osv.). Vor Naade tilforn. Eftersom Vi allernaadigst fornemmer, hvorledis Hr. Jørgen Nielsen, Sognepræst i Gamborg, endnu ydermere skal

veigre sig udi at tage imod det Formynderskab, som hannem først af Mag. Jesper Lauritzen, Sognepræst til Brenderup oc Ore Sogner oc Provst i Wendtz Herret, skal vere paalagt, oc siden af dig self efter vores allernaadigste befaling skriftlig skal vere tilholdt sig at paatage: Da er vores allernaadigste villie oc befaling, at du en anden Provst i forskrefne M. Jesper Lauritzens sted forordner, som i Sagen forsvarligen skal kiende oc dømme. Oc hvis nogen af Parterne siden udi Sagen skulle ville stefne, hafver Vi allernaadigst anbefalet os elskel. Diderich Schult til Findstrupgaard oc Hellestrup, vores Geheime oc Cancellie Raad, at hand fire andre Provster schal til sig tage, som tillige med hannem Sagen widere skal for sig indstefne oc der udi kiende oc dømme, hvis Ret er. Dermed (osv.). Skrefvet paa vort Slot Kiøbenhafn dend 12 Decembr. A° 1682. Under vort Zignet.

Christian.

Luxdorph.

Udskrift: Os Elskel. Ædle oc Welærværdige Doct. Thomas Kingo, Superintendent ofver Fyens Stift.

Vedlagt findes Kopi af den omtalte Befaling til Stiftamtmand D. Schult, samt ligeledes Kopi af »Slutningen paa den Dom, som imellem Mag. Jesper udi Brenderup etc. og Hr. Jørgen udi Gamborg blev afsagt den 29 Januar 1683«. Heraf hidsættes følgende:

Da vidste jeg iche rættere herudj at kiende end at Hr. Jørgen Nielssøn bør effter Kongel. Befaling samme Vergemaal lovligen at antage og forvalte; og 2. offentlig for Biscoppen og Provsten deprecere paa førstkommende Landemode A° 1683, og anvendte Bekostning erstatte, og ydermere for sin u-lydighed, som dette er et ont og forargeligt Exempel, at være mulcteret paa 50 Slette Daler til fattige Præste-Enker med forderligste at erlegge.

d.

Anno 1685 den 19 Martii vare en Del af Gamborg Sognemænd (13 Navne anføres) hos mig Jesper Lavritsen her i Brænderup Præstegaard og vare af mig venligen begjærendes samtlige, at jeg vilde gøre min mulige Flid dertil, at jeg kunde bevæge og overtale Hr. Jørgen Nielsen, deres kjære Sjælesørger, til at aflade det Had, som han har fattet imod dem, og leve enlig (o: enig) og vel med dennem, som han haver gjort i forrige Aaringer, eftersom de sige, at de ikke veed, at de haver gjort hannem nogen vitterlig Uret i Offer eller Tiende eller i anden Omgjængelse. Og eftersom Hr. Jørgen smukt tilforn haver prædiket for dennem og levet vel med dennem, haver trøstet og formanet med Guds Ord, saa beder de Dannemænd endnu, at jeg vilde tilskrive Hr. Jørgen, at han fremdeles vilde saa gjøre herefter, og hvis han ikke vil lade den begyndte Proces fare om Rivning, som de dog gjerne saa', saa begjære de af mig, at jeg vilde bede Hr. Jørgen, at han ellers vilde skaane dennem i Guds Hus og være imod dennem, som en god Sjælesørger bør at være; thi ellers, sagde de, at hvis ikke Hr. Jørgen prædiket for dennem anderledes, end han gjorde igaar, da sagde de, at de kunde ikke høre hans Prædiken, men nødtes til at gaa til anden Kirke. Det bekræfter de med egne Hænder. Actum Brænderup Præstegaard den 19 Martii Anno ut supra.

(Underskrevet af Provsten, M. Jesper Lauritsen, og de 13 Mænd med deres Navnemærker).

Orig. i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 96.

e.

Anno 1684, alle Helgens Dag, var jeg udi Gamborg Kirke at forrette Gudstjeneste og betjene Sognepresten Hr. Jørgen Nielsen og hans Hustru udi deres Saligheds Sag. Efter Gudstjenestens Forretning, som Hr. Jørgen

og jeg gik ned ad Kirkegulvet at gaa ud af Kirken, sagde han til mig: M. Hans, var det ikke smukt, at Maria gik saa vel som Joseph op til Jerusalem at ofre, at Enken saa vel som Pharisæeren kastede hendes Skjerv i Guds Kiste; burde ikke Kvinderne i Sognet saa vel at have ofret til de fattige idag som Mændene? Strax mærkede jeg, at Hr. Jørgen havde en christelig Fortrydelse paa Kvindfolkene i sit Sogn, af hvilke ikke uden en eneste paa hans Hustrus Vegne, som han sagde mig, var ved Alteret og ofrede til de fattige. Svarede ham derfor: Kjære Broder, Kvinderne ere ogsaa Naadens Medarvinger, derfor bør Kvinderne ogsaa at være flittige til gode Gjerninger; udi begge mine Sogne [Middelfart og Kavslundø] ofre Kvinderne saa vel som Mændene, med videre. Herpaa begyndte en af Mændene, som stod noget bag Kirkedøren, og sagde, som mig syntes med vred Hu: Hr. Jørgen, vi give nok de fattige, hvad vi bør; men I gaar altid og skjænder os over, med videre. Derpaa stimlede de alle ud af Stolene udi en af mig i saa Maade tilforn uset og uhørt Hastmodighed, begyndte at omkringspænde os og sagde til Mening, en: vi skal vel lære eder til; en anden: han slap os ikke endnu. Med mange flere Ord, som jeg en Del ikke kan erindre, en Del ikke kunde agte, fordi de raabte saa i hverandres Munde; tilmed kjender jeg ikke de Dannemænd ved Navn. Der jeg fornåm denne Uskikkelighed, styrede jeg paa dem og gik imellem dem og ham med udbredte Arme, i Frygt at de skulde begynde noget værre imod Manden, hvortil jeg syntes deres Gebærder være alt for vel skikkede. Jeg bad, de vilde lade Guds Aand regjere sig og ikke give Djævelen Rum, som jeg vel saa' at være løs iblandt dem, med videre. Jeg haver aldrig set hos nogle Tilhørere saadant Forhold imod deres Sjælesørger, som jeg den Dag saa' der paa Stedet, hvilket, saa vidt jeg forstaar, var ganske usømmeligt paa saadan en Dag, saadant et Sted, saadan en Maade, for saadan en Aarsag, og efter saadant et helligt Maaltid,

de havde set deres Præst den Dag at være bleven delagtig udi.

Udi Onsdags otte Dage hørte jeg meget lidet af Hr. Jørgens Passionsprædiken, og da, som ofte tilforn, hørte jeg hannem prædike det rene Guds Ord. Han tog Anledning af Præstetjenernes Mishandling imod Christum og straffede dem, som handlede ilde mod Christum og hans Tjenere; og her androg den Straf, som kom over Sodomiterne, for deres Ulydighed imod Loth, om de 50 Soldater og deres Høvedsmand, som kom at fange Eliam, og Usa, som udrakte sin Haand imod Arken, med mere.

Dette er saa i Sanhhed, saa vidt jeg erindrer, saa sandt hjælpe Gud mig.

Middelfart den 29 Mart. 1685.

H. M. Liem.

f.

Højgunstige Hr. Biskop og huldeste Fader.

Anlangende Forretningen igaar ved Her Jørgen Nielsens Sag, da først blev der stærkt nok arbejdet paa Fordrag først og sidst, i Enrum og offentlig, men forgjæves; thi Hr. Jørgen svarede: hvis at de revocerer deres Klage saasom ugjort og bede ham om Forladelse, for hvis Overlast de haver gjort hannem paa hans Kirkevej og smælet paa hans Embede, vil han bekvemme sig derefter. Gamborg Mænd svarede, at de ønskede intet heller, end at de vilde og kunde forliges med deres Sognepræst og Sjælesørger, men paa den Maade, som Hr. Jørgen begjærer, kan de ikke indgaa; thi hvis (o: hvad) de havde sagt og klaget, agter de at bevise inden fire Uger, som det findes i Protokollen indført paa det attende Blad. Havde Niels Rasmussen, Regimentsskriverens Tjener i Middelfart, ikke været, da tror jeg at Bønderne havde gaaet til en anden Bekjendelse, end de gjorde; thi jeg havde for at examinere enhver á part; men han vilde ikke lade sig afvise, præntenderendes allehaande. Stevningerne stod Hr. Jørgen ved, og paa deres Forkyndelse blev intet anket.

Den første Sag om Bøndernes Klage for højædle Hr. Biskoppen blev optagen for sine Aarsager til den 27. Aprilis. Hr. Jørgen alt forhen for Retten havde tilspurgt Gamborg Sognemænd, som tilstede vare, om de vilde vedstaa, hannem ikke at være fornøjet med Offer og Tiende, og det bevise, og ikke at ville rette sig efter kgl. Ordre, og det forklare, og at de ogsaa vilde give tilkjende den Tale og usømmelige Ord, som han skulde tale paa de Steder, som han ikke burde, at de det ogsaa vilde give tilkjende, og at de vilde fremvise de Dokumenter, som de beraabe sig paa, at bevise, dennem af hannem at være udskammede.

— — — — —

Hr. Jørgen begjærte for Retten, at hans indkaldte Vidne maatte komme til Forhøring. Da fremstod hæderlig og vellærd Studiosus Arndt Hansen, værende hos Hr. Jørgen i Gamborg, som er Hr. Jørgens Kones Søstersøn. Hannem foreholdt Provsten Lovens trykte Ed, hvorpaa forskrevne Studiosus ved Ed og med oprakte Fingre vidnede, som følger: Var jeg, Arndt Hansen, forgangen Onsdag otte Dage, som var den 18 Martii, udi Gamborg Kirke og hørte Præstens, Hr. Jørgen Nielsens, Prædiken, hvis Text var af Passionen, saaledes: Men Skaren — indtil: det var aarle. Hans Indgang var af Esaiæ 5: Ve dem, som koble sig tilsammen med løse Snorer etc., hvilket han exagererede ikke alene udi Esaiæ Tid at være tilgaaet, men ogsaa udi Habakuks, hvilken beklager i sit 1 Kap.: Herre, hvor længe skal jeg raabe, og du ikke vil høre, ja raabe højt for Overvold, og du ikke vil frelse? thi Vold gaar over Retten. Dersom nogen Tid saadant var gaaet i Svang, det da at have været i Christi Tid; thi da havde de gejstlige og verdslige Herrer koblet sig sammen med løse Snorer og med Vognreb imod Christum, at gjøre Synd og Uret, idet de have kaldet godt ondt etc.; ja have holdet den uskyldige Messiam skyldig og udraabt den allerhøjeste Guds Søn for en Gudsbespotter. Lærte herhos, hvorledes Christus maatte examineres af den ypperste Præst og

sagde: O underligt, at Guds evige Søn maa examineres, Sandhed undertrykkes, og Løgn have sin Gjænge! For det andet tracterede han om den ypperste Præstes Svend, som slog Christum paa Munden, og andet mere, som jeg af min Forstand ikke kan dømme andet, end det jo var Guds Ord, han prædikede til Lærdom, Straf og Formaning. Der Prædiken var endt, gik jeg ud af Kirken, og Hans Pedersen vinkede ad de Mænd, som jeg sad i Stolen hos, og gik saa samtlige ud af Kirken førend Præsten, saa der blev ikke nogen Mandsperson af dem i Kirken uden to eller tre Personer. Der Her Jørgen nu kom ud af Kirken, traadte Jep Mikkelsen frem og sagde: Hr. Jørgen, vi have noget at tale med Eder. Hvortil Hr. Jørgen svarede: Da veed I, hvor jeg bor; og gik saa fort fremad. Der han nu næsten var kommen til hans Kirkelaage, begyndte Jep Mikkelsen atter at tale, og sagde: Vi vil gjerne bede Eder, Hr. Jørgen, at I vilde prædike Guds Ord for os. Hr. Jørgen svarede: Prædiker jeg ikke Guds Ord? Hvortil de svarede og raabte i hverandres Munde og sagde: Vil I saa prædike, som i prædikede idag, da ville vi ikke gaa i Kirke. Nej, vi vil ikke, hørtes det Echo af Jens Jørgensen. Andre raabte og sagde: Vi ville have en anden Præst, det vi end selv skulde søge Kongen derom. En anden sagde: I staar og forbander os ned i Helvede. Jens Jørgensen sagde: I siger, at vi forfølge Eder; men I forfølger os med Lov og Ret. — Forskrevne Studiosus blev tilspurgt for Retten, om ham videre i denne Sag vitterligt er? Hvortil han svarede, at han intet videre denne Gang kunde huske, hvorpaa han bad sig saa sandt Gud hjælpe. Fremdeles blev fremlagt for Retten et Vidne under M. Hans Liems Haand, Sognepræst i Middelfart, hvilket for Retten blev læst og paaskrevet, og Kopi deraf medskikkes. Lavrits Hansen, Substitut i Gamborg, haver skrevet sit Navn paa dette M. Hanses Vidne, men mødte ikke. Hr. Jørgen sagde privatim, han var syg, og mente,

at han havde gjort sig syg, fordi han ikke vilde være Sognemændene imod. — —

Niels Rasmussen paa Bøndernes Vegne begjærede beskrevet, hvis der passerede, og sendte mig Papir dertil idag ved en af Gamborg Mænd, som jeg og med Guds Hjælp gjør det færdigt, det snarest Gud vil, og det mig muligt er. Den anden Kopi er om det, der passerede hos mig den 19de Martii, der Mændene kom og klagede [over] Hr. Jørgen. Lige saadan en Kopi fik de efter indstændig Begjæring med Hr. Jørgens Tilladelse samme Dag. Den Forretning gjør Fuldmægtigen sig nu hel nyttig, og fordi den ikke blev accepteret i Retten, vil han lade den stemple i Kjøbenhavn og bevise dermed, hvad deres Begjæring og Klage har været for Provsten. Over sligt blev Bøndernes Klage, som var til eders Højærværdighed af dennem indgiven, ej heller i Retten accepteret, hvilket af det forberørte er lettelig at slutte, eftersom Hr. Jørgen havde ingen skriftlig Forsæt, eller i andre Maader havde ladet den vidimere. Fuldmægtigen lod sig mærke, at han vil have fire Commissarier derpaa, to verdslige og to gejstlige. Menes, han vil have Gamborg Husmænd og Ungfolk frem at vidne mod Hr. Jørgen. Siger, at Hs. Majestæt lader ikke at et helt Sogn med hans Ryttergods fordærves. Hertil saavel som i alt det forrige denne Sag angaaende igaar ser jeg ikke, at jeg er gaaet uden min Grænser. Nu gjælder det paa Mandag otte Dage den 13 April, da Sagen, om Gud vil, kommer for mig igjen. Hvad der da skal gjøres ved, om jeg kan dømme noget deri eller vise det fra mig til Landemodet og det af vist Fundament, derom gjælder det. Thi mener jeg, at jeg ikke endelig er forpligtet at tage Sagen op i sex Uger for deres Vidnesbyrd at faa fremført. Hr. Jørgen vilde nok have det til Provstemodet, mærker jeg. Saadanne Lovstrækkere¹⁾, som ere de gejstlige ugunstige, skal gjøre os

¹⁾ Hermed menes Niels Rasmussen.

det broget nok. Niels Rasmussen staa derpaa, den der sigter, skal bevise. Det var kommet saa vidt, før Retten blev sat, at Hr. Jørgen og Niels Rasmussen hver havde sat paa sit Papir, hvordan hver vilde have det; men saa vilde de ikke forstaa hinanden. Dermed Stevningerne oplæstes. Den Studiosus (er sl. Hr. Hanses Søn i Stenstrup) vidnede sine charta, sine metu. Hannem Fuldmægtigen holder som vitterligt Vidne, fordi Hr. Jørgens Hustru og forn. Studiosi Moder ere Søstre. Niels Rasmussen tør og lade sig mærke, han vil have Hr. Jørgens Disposition frem. — Gud bevare os fra Klammer og Trætte, og give os Fred i vore Dage!

Noget skulde jeg skrive om vor egen Tarv, var det, at jeg gad. Jeg kan ingen Hjælp have fra Ore, for Hr. Hans vil heller have Hjælp end bevise. Jeg i Onsdags 25 Martii havde ventet hans Tjeneste. Saa maatte jeg til begge Kirkerne. Han tidlig berettede dog velb. Niels Kaas paa Oregaard. Min Kone¹⁾ er vel fortrydelig herved, at jeg saa altid skal være i Aaget og ingen Hjælp finde uden med Modvillighed og Fortræd. Gud veed, jeg vilde nok og har det og behov at forskaanes; men jeg kan ingen Hjælp faa. Saa er han syg, saa skal han prædike paa Gaarden. Nu i Søndags fik jeg saa ondt for mit Hjærte, efter at jeg havde prædiket, absolveret publice og ved Guds Naade berettet 65 Personer alene, at jeg var færdig at besvime; besværligen fik jeg Kollekten læst a communionem, men kom mig i Velsignelsen nogenledes, og maatte saa til Bro til to syge at berette i den svære Kuld. Hr. Hans havde ondt; han havde dog Lig. Jeg overbær og har overbaaret saa meget i mine Dage. Jeg vil endnu haabe at overvinde min Eftertragtere. Min Kjæreste sagde, at hvis jeg ikke skriver det, saa vil hun selv. Hendes Hjærte er kun lidet glad ved saadan min Svaghed. — — —

¹⁾ Biskop Kingos Stifdatter.

Sønnen er kanter og samler god Forstand og Styrke, Gud ske Lov! I Aften er han 45 Uger gammel. — — —

Eders Højærværdigheds
ydmyge, lydigste Søn
Jesper Lauritsen.

Br(ænderup) Pr. 31 Marts 1685.

Udskrift: Højærværdige, højædle og velbyrdige Mand, Doctor Thomas Kingo, Superintendent over Fyns Stift, min højgunstige Hr. Biskop og højstærede allerkjæreste hulde Fader, sønligen i al ydmyg Lydighed.

Ikke mange Dage efter, at dette Brev var skrevet, døde Provst M. Jesper Lauritsen (Smit). De i Brevet omtalte Kopier ere meddelte foran under d. og e.

g.

1686, 6. Februar. (Kbhvn). Christian V gjør vitterligt, at da Hr. Jørgen Nielsen, Sognepræst i Gamborg, paa Grund af Alder trængte til Kapellan, saa kaldtes Peder Olufsen Dyrhof herved til hans Medtjener med Haab om Succession¹⁾. — Vedlagt er dennes Testim. publ., hvoraf fremgaar, at han 17. Juli 1678 havde taget theol. Attestats med Non cont. (Stiftets alm. Breve 268).

h.

1692, 27. August. (Kbhvn). Christian V gjør vitterligt, at han efter Ansøgning af Hr. Vilh. Frid. Wedel, Greve til Wedelsborg, Herre til Tybrynd og Søndergaard, Ridder, ved derpaa fulgte Resolution, dat. Jægersborg 2. Juni 1692, har afstaaet til ham og hans Arvinger Jus patronatus til Gamborg og Harndrup Kirker, mod Forpligtelse til at holde Kirkerne forsvarlig vedlige og ikke unddrage Provsten, Præster eller Degne noget af deres Indkomst. (Vends Hrd. 21).

¹⁾ Med denne Kapellan havde Hr. Jørgen Nielsen mange Stridigheder, hvorom meget findes i en gejstlig Justitsprotokol i Vends Herreds Provstearkiv.

i.

Stormægtigste, Allernaadigste Arve Herre.

Eders Kongl. Maj^t Højloflig Salig Herr Far-Fader, Kong Christian den Fierde, haver af høi Kongl. Naade A^o 1632 d. 23 Aprilis ved sit bref, i henseende til Gamborg Kalds Ringhed, som alleene af 17 Decimanter be-
 staar, benaadet Præsterne i Gamborg Sogn til evig tid at have, nyde og beholde Gamborg Kirke tiende og Kirke Jord imod afgiften aarligen deraf til kircken i rette tid at levere. Hvilcken høie Kongelige Naade Præsterne samme-
 steds altid siden haver nydet, og Eders Kongl. Ma^t ved sin høipriselig Regierings indtrædelse med alle andre sine fattige Geistliges benaadninger tillige allernaadigst be-
 haget at confirmere. Men som Eders K. M. for Høi Velbaarne Gref Wedel paa Wedelsborg allernaadigt A^o 1692 d. 2 Junij haver resolverit, at hand motte nyde Jus Patronatus og Skiøde paa Gamborg Kircke med dets Tien-
 dens Landgilde (!), saa er Præsterne ved Stedet siden fra den æld gamle Høi-Kongelig benaadning af hannem bleven udelucht, ihuorvel hand den sædvanlig afgift aarligen her-
 efter gjerne til Hr. Greven, som til Kircken altid tilforn skeed er, ville erlegge. Over huilcket Nøden haardelig har tvungen mig fattige Præstemand, i min høie Alderdom, til at falde til Eders Kong. Maj^t Fødder i dybeste Underdanighed, Eders Kongl. Maj^t allernaadigst ville behage at udgive en Befalling til Stifts-Amptmanden og Biscopen udi Fyen, at de som 2de Commissarier motte giøre Kien-
 delse i Sagen imellem Hr. Gref Weddel og mig u-værdig, og efter Hans Maj^t allernaadigste udgangne Lov, Rett og Billighed tillegge een huer, huad ham kan tilkomme. — —

Gamborg d. 24 Aug.

A^o 1696.

Eders Kongel. May^t
 allerunderdanigtse Undersat
 og Forbeder til Gud

Jørgen Nielsen.

Ved kgl. Befaling af 5. Sept. 1696 blev det paalagt Stiftamtmand Didrich Schult og Biskop Thomas Kingo at kjende i Sagen. Kommissionen behandlede Sagen første Gang den 18. Novbr. s. A., men Afgjørelsen udsattes, og da to kongelige Benaadninger syntes at staa i Modstrid til hinanden, henvendte Kommissionen sig privat til Kancellipræsident M. Moth om Raad. Han svarede under 20. Febr. 1697: »synes mig bedst at være, at de ikkun derudinden giver en Afvisningsdom, og kan da Sagen, naar den for Højesteret indkommer, Hs. Kgl. Maj. allerunderdanigst blive refereret«. Som Følge heraf afgav Kommissionen d. 9. Marts 1697 den Erklæring: »Vi have ej turdet understaa os herudi at kjende eller dømme, men remittere dette i allerdybeste Underdanighed til Hs. Kgl. Maj.s egen allernaadigste Decision og Vilje«. Sagen blev nu indstevnet til Højesteret, som under 17. Maj 1698 afsagde følgende Dom ¹⁾: »Gamborg Menigheds Sognepræster bør efter højlovlig Ihukommelse Konning Christian IV's Brev af 23. April 1632 at nyde, imod den sædvanlige aarlige Afgift til Kirken, Gamborg Kirketiende saa vel som den omtvistede Kirkejord sammesteds upaalt og upaaanket i alle Maader. Mens for den prætenderede Afgift og Afgrøde for de forbigangne Aaringer at svare, indtil at Sagen af Sognepræsten er bleven paalt, bør Greven, Hr. Wilhelm Friederich von Wedel, aldeles fri at være. Processens Omkostninger ophæves paa alle Sider«.

Sagens Akter findes i Fyns Stiftsarkiv, Vends Hrd. 54; Højesteretsdommen smst. 21.

¹⁾ Da denne Dom faldt, var Hr. Jørgen Nielsen ikke mere i Live. Han døde nemlig d. 13. Oktober 1697.

IV. Vedrørende Udby, Brænderup og fl. Sogne i Vends Herred.

1.

1572. Om at Præsten i Udby havde ladet et Majtræ omhugge for at hindre Bøndernes »hedenske Handel og Midsommerssværmeri«.

a.

Stormectige Hogborne Første, Aller Naadigste Konnge, werdiis Etthers Kon: Matt: for Gudtz skylld naadelig att ansee miig fattiiig bedrøffuede Mannd, och miildeliig høre thenne min sandfærdiig berettning, som sig saa haffuer.

Jeg arme Gudtz ords thienner och Sogneprest haffuer wdj min Sogen, saa som alle tro Sogneprester her wdj Fiøn och anderstedt pleye at giørre, beflitthet mig at wiille affskaffe then wgudeliig hedensske handdell met natthelob paa Wollermisse natth, Maygiilde, gadeiild och medtsommers suermerij, som the wnge bønderfolck pleye med groff wskiickeliighed her wdj mitt Sogen att brugge. Och ieg haffuer ther for icke alleniist aff predickestolen ther om wnderuiist och lerdt, men och saa wdj thette aar nogenn kortt tiid for Wollersmisse dag selff personniig wdj nogre byer senndt mit wiisse bud thiill huermandtz gaard, och wennliigen laditt thennum bede, att the wiille were mig hørsom och offuergiiffue theriis Natthelob och hedenske suermerie, och skicke siig, som fromme Christne mennisker bør att giørre. Saa haffuer the dog icke wiildt werrit mig lydiig, huilckett ieg haffuer lastedt aff thennom aff predickestolen. Siiden haffue the ther offuer thiill dess større gudtz bespotthellsse och mig thiill trodtz opreist theris Maytræ paa then samme Søndag, som ieg tiilbørligen lastiidt paa then wskickeliig nattlob, som the optog emod min raad och forbud S: Wolburgis natt nyliig thiillforn. Huilcken theris trodtz och hoffmodt mod Gud och mitt Embede ieg fattige Mand icke lettheliig kunde fordrage, men aff en christeliig Iffirhedt och harm emod

saadan Gudtz wanære och bespotthelse lod ieg affhugge samme theris Maytræ, och lod then saa ligge paa steden. Therfor, Aller Naad^e Herre oc Konge, forföllgis ieg arme Mannd nu aff the gode Lodtz Eyr thill samme bye, som thette skede, med heruerck thill Landtzthing och andre lougmoell thiill att forderffue mig medt, huis ieg icke skall nødis thiill att ophinge mod thenum, och wdj saa maade paa thet høgiiste beskatthiis, endog ieg arme Mannd med thenne min harm och fortørnellsse haffuer ingen Menniske forulempidt enthen med ord eller gierning, paa Liiff eller Lem, goidtz eller ære, wdj nogen maade, men haffuer thet giordt wdj en Christen Iffirhed emod then hedennske wesen och wgudeliig handell, som ieg icke liide eller fordrage kunde. Ther for, Aller Naad^e Konnge, efftherthij ieg haffuer nu inngen att thiillfly wden Gud y Himmelen och Etthers Kon: Matt: beder ieg ydmygeliigste, att Etthers Kon: Matt: wille for Gudtz skyld werdis thiill att forhielpe och fortrøste mig arme Gudtz ordtz thienere, att ieg skulle icke med heruerck tiill thinge eller ophingelsse thiill mange herskab for mig eller myne folck forarmis eller forderffuis. Saa och paa thett att andre aff thetthe Exempell skulle icke her ephther y liige eller andre maade wanwurde theris Sogneprester, och theris saliige formaning och raad saa trozeliig foracthe, Gud thiill stor fortørnellsse, och mange Christne thiill skade och forargellsse. Gud Allermect^e beuar Etthers Kon: Matt: bode thiill Siell och Liiff med alle Etthers Kon: Matt^s Landes och Riigens wellfart: Amenn.

Etthers Naadis Kon: Matt^s

wnderdanigste thienner

Jørgen Lauritzen,

Sogneprest thill Wby Sogen wdj Fiønn.

Udateret Original i Fyns Bispearkiv, Vends Herred 85.

b.

Wennlig Helssenn altiid forsenntt mett Vor Herre.
Fromme Stien Bilde, synnderlig gode wenn, nest en

vennlig tacksigelse for mөгitt godt, huilckett ieg skall findis willig att forskylle, huor ieg eder nogen tiidt till ære och gode thienne kand. Kierre Stien Bilde, giuffuer ieg eder vennlig till kiende, atth ieg er komen wdj forfaring, huorledis Her Jørgen y Roernis hans Drenges skulle haffue afhuggitt ith Maytre paa Vby gade Mandagen nest ephther Wollermøsse, huilckett tre nogre andre vnge karlle skulle haffue oprest Søndagen till forne trodsliig mod prestens afflyssning och forbod, huilckett thennom icke haffde burdt att giordtt, synderlig paa then gode dag. Nw formercker ieg, att y och mett andre Lodzt eyr haffuer latt reist helwerckt¹⁾ dele wdj then sag, och ther emod ladt steffne presten och same hans drenges: Kierre Sten Bilde, saa er myn ganske vennlig Bønn till eders fromhedt, attj for eders anpart will ansee, sagen y sig sielff att were ganske ringe till stoer skade att paa føre then fatig prest och hans thiund, om mand skønt ephther logen kunde giøre ther mөгitt aff, Och then anden seldskaff, som same tred opsette mett trods och forachtelse paa then hellig Søndag, well att were høyre skyldig bode for Gud och Verdenn, om retten skulle haffue sin gang: Attj ther for som en gudfryctig frommer Mand thenne sag mett for^{ne} prest och hans drenges y thet mildeste omdrage och forhandle wille for Guds rettfærdighet skylld, att then fatige Guds ords thienner skulle icke for saa ringe brøde y grunde forderffuis, anseendis huad synndiig och wbillig handell thett løsse vnge bonde folck om natte tiide hoss saadanne Maytre mett Weckild, Natteløb, Drukenskab och anden vskickelighed ephther hedenske viiss, Gud til stoer fortørnelse, thenum sielffuer och mange flere till forderffuelsse, vdretther och bedriffuer, huilckett ingen rettsindig Guds ords thienner andett maa, en saadan wskickelighed tilbørligen paa sin Embidz wegne affraade och forthage, saa mөгit thenum mueligtt kand vere,

¹⁾ Fejlskrift for: Hærværks.

huilckett och en gudfryctig øffrighed wdj liige Maade for Gud plictig er att giøre, och Guds ords thienner wdj loglig kald och embede att handttheffue och beskierme. Och forsier ieg mig till eders fromhedtt, attj aff en god samuittighed thett same och gierne giøre skulle, som y for Gud anthsuare will, och lade thenne fatige prestemand mett sine drenge nyde Gud och thenne myn ringe forschrifftt gott ath y thenne sag. Huor ieg igen kand thienne eders fromhed till all ære och gode, skall y altiid finde mig god willig och redebonn. Her med eder samptt eders kiere høstrw Gud almect^e euindeligen befallendis. Datum Otthens onsdag for Trinitatis 1572.

Udenpaa: Proiect till w. Stienn Biiilde till Kiersgord vtj H: Jørgens sag i Roerness 1572 feria 4^a Pentecostes).

Originalt Udkast uden Underskrift i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 85. Man skulde efter Dateringsstedet antage Brevet skrevet af Biskop Niels Jespersen; imidlertid er Haanden ikke hans, men som det synes Hr. Oluf Pedersen Bangs, Provst i Vends Herred og Sognepræst i Middelfart.

c.

Anklagere er these ephther^{ne} Bønder drenge, som emod Sognepræstens Forbud opreiste om Søndagen then May thræ: Jørgen Hanssøn, Rasmus Lauritzøn, Christoffer Lauritzøn, Hans Mattzøn, Rasmus Hansøn, Niels Hanssøn.

Lods Eyere, som sagen lader forfølge emod Presten:

1. Jørgen Seested paa Hinds gaffuell haffuer vtj byen iij Thienere paa Kon: Matts vegne. Hand vill haffue aff stor Naade — xxxij gamle daler — j pund hauffre, och hans fogett — ij daler.

2. Sthen Biiilde till Kiersgord — xxx daler vtj mønth.

3. Fru Anne paa Iffuersnes — viij daler vtj mønth.

4. Frans Brixen i Odense paa de Belchkers vegne.

5. Niels Løckiis Fogett.

6. En Frues Fogett vtj Seland. Tesse er end nw inthet afftingett.

7. Kon: Matt^s Lensmand vtj Odensse. Huad hand ville paa Kon: Matt^s vegne begiere, er end wuiist.

Haffuer presten och selffuer en thiener vtj samme bye, huor May træit bleff aff huggett.

Samtidig Optegnelse, som det synes af Provst Oluf Pedersen Bang i Middelfart, i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 85.

2.

1599, 22. Marts. Provsten i Vends Hrd. indberetter til Biskoppen, om hvorledes Præsten Hr. Mads Hansen i Brænderup var gaaet til Værks ved Daaben af et uægte Barn, hvortil Erik Bilde til Kjærsgaard maatte antages at være Fader.

Salutem in filio Dei.

Secundum debitam gratiarum actionem. Haffuer ieg Reuerende D. Superintendentens den 1. Martij, effter som ieg afftenen thilforn paa Hintzgaffuels Slott fick eders breff, send bud thill Her Matts Hanssen i Brænderup sognen, oc kom hand vd thill mig den 5. Martij: da haffuer ieg i 2 Dannemends offueruerelse, som vor Her Mats Perssen, Capellan i Midelfard, oc Jesper Matsen, Skolemester ibid., effter eders breffs lydelse Her Matts i Brænderup offuerhørdt, om w. Erick Bilde vor Fader thill dett barn, som hand døpte der paa garden i sognen, oc om hand effter Ordinantzten, som ieg leste op for hannem, haffde forspurdt sig derom: huor det vor døbt, om dett vor døpt paa Kiersgardt oc nar, om det vor den Søndag Sexagesimæ; huem der vor Fadder, om der vor predicken, sang, eller fick offer etc. Da suaredt hand mig saledis, som effterfølger, oc end schreff med sin egen Hand.

W. Erick Bilde sende bud thill mig, Her Mats Hansen, ved sin Foged, Peder Frillatzsen, om løffuerdagen ad afften, oc om Morgenen den søndag Sexagesimæ, før tiensten i sognen kierken sckede, ved sin pige Lizabet N., ad ieg skulle komme thill hannom, oc der ieg kom thill hannom, bad hand mig, ad ieg skulle hiem døbe hannem

itt barn, effterdi dett vor sare kaltt, och barnett vor megedt skrøbeligt.

II. Holt Mette Boldeuinds barnet thill daaben, oc vor offueruerendis min hustru, Per Frillatzsen, Per Skrededer oc Jens Møller i Fyllesteds mølle.

III. Bekiende oc Her Matts, ad hand ingen tienniste gjorde paa garden med predicken, sang, eller fick nogen offer, men strax barkedt vor døbt, holt sig aff garden thill sogen kierken ad gjørre tienniste. Medelfardt den 5. Martij 99. Dette bekiender ieg Matts Hansen, prest i Brenderup Sogen, Manu propria.

Vider vilde hand icke schriftelig beekiende, dog sagde, ad hun vor hans tienniste pige thill forne, gjorde barsel paa gorden, oc fødde itt pige barn. Da straffede ieg hannem, fordi sa hand haffde huerken mig eller eder ladt sadan leylighedt forstaa oc saa forhandlett sig i samme barns daab. Oc holt hannom strengeligen for, ad hand sadant itt vtuctigt oc forargeligt leffnedt ingenlunde skulle tilstede vdi hans Sogen; opleste for hannom det 8. Synodale Cap. 8 de introductione scortantium et illarum infantium oblatione: ad hand icke skulle lede hinde i kiercke eller lade offre med barkedt, om det kom til kiercken, ad der kunde ocsa i sadan Maade vere skilsmisse paa ærlige oc løssactige fader (?) oc deris børn: læste hannem for 7. Cap. in Ordinatione regia, huor oc nar hand skulle høre hindis bekiendelse, oc aabenbarlige straffe oc afløse hinde: item Kong. Mat^a breff vdgifuidt 11 Junij paa Kolding huss Anno 1580 om adelens bolskab, ad di sckal skillie sig aff med dennem, oc straffe sadant vnder hans kalds fortabelsse. In summa ingenlunde sadan vtuctighed oc forargeligt leffnit lide, som for^{ne} Dannemend holde. Dersom i ydermere vill, ad ieg i denne sag sckal for^{ne} Her Matts forhøre eller steffne eller vider paaminde, da lader mig faa dette ad vide med dette bud, sa vil ieg gierne, oc viste ieg intet aff denne sag, før ieg fick eders breff; fortøffuede ieg ocsa eders famulum;

men effterdi hand kommer icke, sa sender ieg eder dette med mitt egetd bud. Bene et feliciter valeat tua humanitas in Christo Jesu, salutata vxore liberisque tuis charissimis a me meisque officiosissime. Medelfardiæ 22 Martij, quo die noster præceptor Othonia redijt, Anno 99.

Zeno Laurentij m. p.

Vt velis antecessoris mei orphanorum meminisci rogo. V.

Paa en indlagt Seddel:

Tidende. Er Lendsmanden storligen fortørnedt pa Her Mats i Brenderup for en stor skøn Esck, hand har huggidt pa Kiergarden. Mener somme, ad Erick Bilde haffuer giffuidt hannom loff der til, sed non certum est. V.

Udskrift: Eruditionis, virtutumque laudibus viro clariss. M. Jacobo Matthiæ Wellejo, Superintendenti dioecesis Fionensis vigilantissimo nec non Canonico Ripensi dignissimo, patri fautorique suo vnice colendo.

Orig. med Segl (hvori ses et Dødningehoved, hvorover Bogstaverne Z. L.) i Fyns Bispearkiv, Vends Hrd. 85.

3.

1639, 27de Marts. Kgl. Befaling om at nogle Præster, deriblandt M. Erik Monrad i Middelfart, skulde indfinde sig i Kjøbenhavn ved førstkommende Herredag, vistnok for at holde en Prøveprædiken.

Christian den fierde (osv.). Wor synderlig Gunst thilforn. Wi bede eder och naadigst wille, at I Sognepresten vdj wor Kiøbsted Medelfard, Presten till Orebygaard, Presten wed Marchgaard och en Prest wed wor Kiøbsted Suenborg, som haffuer goede gaffuer, thilholde, att de sig nu till førstkommende Herredage, som schal stande vdj wor Kiøbsted Kiøbenhaffn, begiffuer, huor de widre woris naadigst wille haffuer at erfahre. Dermed scheer wor wilge. Befallendes eder Gud. Skreffuit vdj wor Befestning Lychsburg den 27. Martij A° 1639. Wnder wort Zignet.

Christian.

Udskrift: Os Elschelig Hæderlig och Høylert Doctor Hans Michelsen, Superintendent offuer Fyens Stift.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 87.

4.

1573—1753. Udtog af en Række Breve vedrørende forskellige kirkelige Forhold i Vends Herred.

1573, 14. Marts. (Odense). Hack Ulfstand til Hikkebjerg, Lensmand over Næsbyhoved Len, stadfæster Hr. Niels Hansen som Sognepræst i Fjelsted og Harndrup, hvortil han af Menigheden var kaldet og af Bispen kjendt dygtig i Lærdom og Levned. (Vends Hrd. 30).

1579, 17. November. (Ouby [o: N. Aaby] Kirke). Oluf Bang, Provst i Vends Hrd., afsiger Dom i en Sag mellem velb. Sten Bilde til Kjærsgaard, og Hr. Hans Trogelsen, Sognepræst i Brænderup. Sten Bilde tiltalte ved sin Foged paa Kjærsgaard, Hans Fynbo i Grarup, og beskyldte Hr. Hans Trogelsen, at han havde paa Prædikestolen forbudt Brænderup Sognemænd at føre nogen Hvedetiende og Boghvedetiende til Kjærsgaard, og befalede at føre den til Præstegaarden, og sagde sig at have derpaa ny Kgl. Maj.s Stadfæstelse; hvormed han forment, Hr. Hans havde gjort ham Uret. Herimod mødte i Rette Hr. Hans og sig forsvarede med 32 Aars Hævd, som han uæsket og ukjæret for Hvermand havde haft forskr. Tiende, item med et beseglet Dombrev, udgivet i Odense 1506, saa og med Kong Olufs Haandfæstning og med Christian III's Ordinans, og særdeles Kong Frederiks Brev, udgivet paa Koldinghus 1578. Dommen lød: Efterdi Hr. Hans har med Kgl. Maj.s Brev bevist, at Hs. Naade har bevilliget Præsterne her i Fyn hvis Rettighed, de udi Bispernes Tider havde, og Sten Bilde ikke har gjort bevisligt, at Hvedetienden og Boghvedetienden har nogen Tid fulgt ham eller nogen anden af Brænderup Sogn uden Sognepræsten smst. og Kongen, kan jeg ikke tildømme Sten Bilde nogen Hvedetiende eller Boghvedetiende af forskr. Sogn, men Sognepræsten at bruge al Hvedetienden og Halvparten af Boghvedetienden, som han i fremfarne Tider nydt haver, indtil saalænge at Kgl. Maj. vil derpaa gjøre nogen anden Skik

om Hvedetiende og Boghvedetiende, end som her til Dags været haver (Vends Hrd. 55).

1619, 17. December. Christian IV tilskriver en Lensmand (hvis Navn ikke angives): Præsten Hr. Knud Eriksen [Kraft] i Ore havde klaget over, at han ikke kunde leve af sit Embede. Det skulde derfor undersøges, om der ikke laa noget Præstekald i Nærheden, hvortil Ore kunde annekteres (Fynske Tegn. III, 540; jvfr. Ny kirkehist. Saml. VI, 764 ff.).

1631, 7. Juli. (Glückstadt) Christian IV paalægger Stiftsøvrigheden i Odense at afgive Betænkning over et Andragende fra Præsten Hr. Hans Andersen i Balslev om paa Grund af Kaldets Ringhed at nyde Kirkens Jord for aarlig Afgift. (Vends Hrd. 46).

1632, 23. April. (Koldinghus). Christian IV under og bevilger Præsteenken Karen, afg. Hr. Madses [Hansen Kolding] i Brænderup Efterleverske, at Præsten i Brænderup skal aarlig udgive til hende 2 Pund Byg, 2 Pund Rug, 4 Lam og 1 Fjerding Smør i hendes Levetid og saa længe hun sidder i Enkesæde, efterdi Brænderup er annexeret (til Ore) og iun derover er kommen fra Kaldet.

1632, 23. April. (Koldinghus). Christian IV befaler Biskop Hans Michelsen at tilholde Sognepræsten i Brændrup at yde Enken den ovennævnte Pension.

1632, 19. Juli. (Glückstadt). Christian IV befaler Anders Bilde til Damsbo, Lensmand paa Rugaard, Gregers Krabbe til Thorstedlund, Lensmand paa Hinsgavl, og Dr. Hans Michelsen, Superint. i Fyns Stift, at afgive Erklæring om, hvorvidt Brænderup eller Ore Sogn burde anses for Hovedsogn Disse Sogne vare for nylig blevne annecterede; men da Præsten nu var død, havde ethvert af Sognene gjort Krav paa at gjælde for Hovedsogn og hvert kaldet sin Præst. (Vends Hrd. 85).

1634, 20. Marts. (Skanderborg). Christian IV tilskriver Anders Bilde til Damsbo, Befalingsmand paa Rugaard, og Superintendenten i Odense, at efterdi der var

tvende Præsteenker i Brænderup, »hvilke Præsten sammesteds begge at underholde skulde falde for besværligt, da efterdi den ene, ved Navn Karen afg. Hr. Madses, haver hidindtil haft en aarlig Genant af Sognepræsten sammesteds, saa stor som Kaldet mest kunde taale, da bede vi eder og ville, at I samme Genant mellem begge Enkerne deler, efter som enhvers Nødtørft størst er til, saa at enhver af dem kan have noget at opholde sig med.« -- De ovennævnte tvende Mænds Delingsforretning, dat. Odense 7. April 1635, afgjorde Sagen saaledes, at da Karine Hr. Madses havde Børn, medens Else Hr. Knuds ingen havde, skulde den første have $\frac{3}{4}$ og den sidste $\frac{1}{4}$ af Enkepensionen.

1640, 3. September. (Uby Kirke). Jørgen Kiildsen, Sognepræst i Føns og Ørslev og Provst i Vends Hrd., afsiger Dom i en Sag, hvorved Erik Bilde til Kjærsgaard anklagede Hr. Mads Hvid, Sognepræst i Brænderup og Ore Sogne, paa hans Kald for at have modtaget Skjænk og Gave for Begravelse og ikke ladet sig nøje med sit Offer og Tiende. Erik Bilde fremførte nogle Vidnesbyrd om, at Præsten undertiden havde modtaget, hvad man frivillig gav ham for Begravelse, skjønt han aldrig havde forlangt noget. Præsten derimod fremstillede en stor Mængde Vidner paa, at han havde ladet sig nøje med Offer og Tiende og ikke havde begjæret, paalagt, taget eller krævet nogen Begravelsespenge. Forøvrigt antydede Præsten, at det var underligt, at den 80aarige Erik Bilde nu vilde vælte sig ind paa sin Sognepræst, med hvem begge Sognenes Beboere ellers erklærede sig vel tilfredse; men det kom af en Jord-Trætte, der var begyndt mellem Præsten og Erik Bilde, hvilken sidste i de 8 Aar, Hr. Mads Hvid havde været Præst i Brænderup, havde tilegnet sig »7 Ørtug Land og 8 Læs Engbund, Præstegaardens fri Ejendom paa alle 3 Fyllested Marker efter Provstebogens skinbarlige Beretning, desligeste en Hob af Præstens Boghvede-, Ærte- og Hvedetiende imod Lov og Dom«.

Provstens Kjendelse lød: »at da her er Vidne imod Vidne, turde jeg ikke understaa mig noget endeligt i den Sag at kjende og dømme, førend der om Vidnesbyrdenes Nøjagtighed er kjendt af tilbørlige Dommere; og om nogen videre paaklager, da derom at gaa, hvis Lov og Ret er«. (Vends Hrd. 55).

1647, 8. Juni. (Kbhvn). Christian IV paalægger Claus Sehested til Ørslev Kloster, Lensmand paa Hingsavl, og Biskop Dr. Hans Michelsen i Odense at afgive Erklæring over et Andragende fra Sten Bilde til Kjærsgaard, Lensmand paa Rugaard, om at faa Patronatsret til Brænderup og Fjelsted Kirker. — I Erklæringen, dat. Odense 1. Okt. s. A., oplyses, at i Annexet til Brænderup laa Herregaarden Oregaard, »som nu besiddes af velb. Fru Anne Friis, sl. Hr. Hans Lindenovs Arvinger tilhørig«, og at Kongetienden af Fjelsted og Harndrup var henlagt til Lønning for Biskoppen. (Vends Hrd. 41).

1650, 10de Sønd. e. Trin. (Uby Kirke). Sognevidne udstedt af 8 Mænd i Uby Sogn efter Forlangende af Sognepræsten i Ronæs, Hr. Peder Jørgensen, »at dennem i Guds Sandhed er vitterligt, at Ronæs Præstegaards Avl ligger langt fra Præstegaarden paa adskillige Steder paa hin Side Uby og Rolund, og har ingen Løkke eller Belejlighed hos Præstegaarden, saa vi ikke veed eller kan tænke, at nogen Præstemand har saa besværlig, tung og ubejlig en Avlsgaard i ganske Fyns Land.« Der var kun 34 Tiendeydere i Sognet, deriblandt en Del Halvgaarde og en Del forarmede. (Vends Hrd. 61).

1653, 23. Juli. Frederik III befaler Hr. Henning Valkendorf og Bispen i Fyn at erklære sig over Hr. Jørgen Brahes Andragende om at faa Jus patronatus til Balslev Kirke. (Fynske Tegnelser. VII, 150—1).

1665, 17. August. (Kbhvn). Hannibal Sehested til Iversnæs, Tybrønd og Vejlefgaard, Ridder, Kgl. Maj.s Rigs-skatmester, Raad, Præsident i Kammer-Collegio og Assessor i Collegio Status, gjør vitterligt, at da Kongen i Magelæg

har overdraget ham Jus patronatus til Balslev Kirke i Vends Hrd., saa har han afstaaet Jus patronatus til Ejby Kirke i samme Hrd. til Kronen, »dog at St. Hans Tienden i Stedet for Balslev til Hospitalet i Odense forbliver efter forrige udgangne kgl. Missiver, desligeste Kgl. Maj.s Anpart Korn-tiende af Ejby Sogn altid at følge Bispen udi Odense i Stedet for Balslev Tiende, som hidtil haver ligget til forskr. Bispestol«. Da Kongetienden af Ejby var noget ringere end den af Balslev, udlægges desuden to Gaarde, en i Avlby og en i Birkum, til Bispestolen. (Vends Hrd. 10 b.).

1671, 22. Marts. (Kbhvn). Christian V gjør vitterligt, at han mod 25000 Rdl., som Vilhelm Friderich Wedell paa sin Hustrus Vegne efter afg. Hr. Hannibal Sehested til Iversnæs og Tybrønd har afstaaet, overdrager ham Patronsretten med Konge- og Kirketiende til følgende Kirker i Fyn, nemlig i Vends Herred: Uby, Gjeldsted og Rørup; i Bog Hrd. Tanderup. (Vends Hrd. 36).

1673, 4. Februar. (Kbhvn). Christian V stadfæster Kong Christian IV's Brev af 21. Marts 1620 (trykt i Ny kirkehist. Saml. VI, 765—7) om at Brænderup og Ore Sogne skulde annekeres til hinanden, naar den daværende Præst i Brænderup døde. (Vends Hrd. 5).

1679, 24. Juni. (Søndergaard). Grev Wedell skriver: »eftersom Hs. Kgl. Maj.s Befaling er til mig, jeg den Moderation udi mit Grevskab skal gjøre, som Hs. Maj.s Interesse ved kan søges, da har jeg befunden disse mine Præster i den naadigst sidst paabudne halve Krigsstyr at kunne give paa efterskrevne Maade«: Hr. Niels Hansen i Gjeldsted 15 Rdl., Hr. Peder Rasmussen i Nørre-Aaby, Hr. Jens Povelsen i Skydebjerg, Hr. Morten Snel i Fjellerup og Hr. Peder Winter i Føns hver 12 Rdl., Hr. Jens Bering i Ronæs, Hr. Laurs Jensen (Gjefning) i Balslev og Hr. Niels Jørgensen i Kjerte hver 7 Rdl. 3 Mk. (Vends Hrd. 14)

1681, 13. August. (Vejlby Prstgd.) Johannes Johannis Alburgi filius, Sognepræst i Vejlby, kalder Jacobus Nicolai

Norvagus, der hidtil havde været Huslærer hos Vejlbys Kirkes Patron, velb. Knud Urne, til sin Kapellan med bemeldte Patrons Samtykke. (Stiftets alm. Br. 268).

1683, 12. December. (Føns). Peder Winter, Sognepræst i Føns og Ørslev, klager til Grev Wedell over forskjellig Afgang, hans Kald havde lidt i Embedsindtægter i Grevens Tid. — Vedtegnet findes Grevens hvasse og afvisende Svar. (Vends Hrd. 47).

1684, 24. Maj. (Wedellsborg). Grev Wedell skriver: »eftersom den Sag imellem Hr. Peder Winther og hans Degn i Føns befindes anderledes, naar den vel forhøres, og Hr. Peder mig usandfærdelig refereret haver, aleneste af bare Had, at skille hans Degn ved Ære og Redelighed, saa befales hermed, alting at ophæve og være dødt og magtesløst, og Hr. Peder derpaa ej mere at tale«. (Vends Hrd. 43).

1685, 20. Februar. (Wedellsborg). Grev Wedell paa-lægger Hr. Niels Hansen Husum, Sognepræst i Gjelsted og Rørup, at tage Søren Nielsen i Herkelle til aabenbart Skrifte »for den bevidste Sag«, og at annamme af ham 4 Mark danske, som Greven siden ved Lejlighed tillige med Tavlepengene vilde efter Loven dispensere til de fattiges Nytte. (Vends Hrd. 40).

1685, 24. Februar. (Odense). Matthis Michelsen Arrhæboe aflægger Ed som Degn i Uby Sogn, hvortil han nu var kaldet. (Stiftets alm. Br. 268).

1686, 28. Marts. (Brænderup Præstegaard). Provst Jesper Lavritsen tilskriver Landkommissær, Kancelliraad Johan Monrath til Nakkebølle angaaende en Hjælp, Kirkerne skulde yde til den afbrændte Kirke i Trondhjem. (Vends Hrd. 96. Vedlagt et Brev af 30 s. M. fra Provsten til Biskop Kingo om samme Sag).

1685, 30. Marts. (Bildeshave). Sigvart Urne med-deler Provsten i Vends Hrd., Hr. Jesper Lavritsen i Brænderup, at M. Hans Hansen Aalborg i Vejlbys ønskede en Kapellan i sin Alderdom. Siv. Urne havde lovet sine Børns Informator dette Kald og beder derfor Provsten førstkom-

mende Torsdag at komme til Bildeshave for at ordne Sagen. (Vends Hrd. 96).

1685, 25. September. (Kbhvn). Biskop Kingo bortfæster Brenderup Kongetiende, hvormed hans Embede var aflagt, til velb. Jomfru Anna Sofie Oldeland for en aarlig Afgift af 12¹/₂ Td. Rug og 15 Td. Byg. (Vends Hrd. 51).

1686, 6. August. (Wedelsborg). Grev Wilh. Fridr. Wedell kalder Studiosus Jørgen Johansen til Sædedegn i Ronæs Degnekald. (Vends Hrd. 48).

1687, 12. November. Rentekammeret meddeler Amtskriveren, at Kongen under 17. Sept. samme Aar havde resolveret, at Præsten i Asperup, Hr. Hans Andersen Hem, maatte være fritagen for de indtil 1. Jan. 1686 resterende Skatter af hans Annexpræstegaard. (Vends Hrd. 6).

1687, 29. November. (Kbbvn). Christian V stadfæster et Brev, hvorved Major Jørgen Rantzov giver sit Samtykke til, at Stud. theol. Jørgen Friderichsen blev Kapellan med Succession hos sin Fader Hr. Friderich Alexandersen, Sognepræst i Nørre-Aaby og Indslev. Vedlagt findes et Testim. publ. for Georgius Friderici Aabye, hvoraf fremgaar, at han 23. Juli 1683 havde taget theol. Attestats med Non illaud. — Blev ordineret 9. Maj 1688.

1688, 12. December. (Wedelsborg). Grev Wedell tilskriver Mag. Jørgen Karstensen, Provst i Vends Hrd., at denne ikke skulde befatte sig med Præsternes Skatter paa Grevskabet, da Greven selv nok skulde svare Rentekammeret til »sine« Præsters Skatter. (Vends Hrd. 44).

1689, 28. Februar. (Wedelsborg). Grev W. F. Wedells Stevning til Landemodet over Provsten i Vends Hrd. Jørgen Karstensen, Sognepræst i Haarslev, for en Attest, han med sin Hustru, Skolemester og Degn havde meddelt Hr. Jens Biering i Ronæs, Sognepræst til Uby Sogn, »efter en Erklæring, som Ellen Jensdatter, sl. Hr. Jens Jensens i Herslev, forrige Præstekone smst., shulde have givet Hr. Jens Biering, hvilken Attest denne havde beraabt sig paa til Wedelsborg Birketing«, og hvori hun erklærede,

at han ikke var hendes Barnefader; hvilken Erklæring Provsten havde tilladt Hr. Jens Biering at bekræfte med Ed, uden at noget lovligt Stevnemaal var gaaet forud. Greven agtede at bevise langt anderledes, »formenende, Hr. Jens Bierings Ed paa saadan ulovlig Attest ikke kan anses«, og at Provsten højlig havde forset sig mod Loven, som udtrykkelig forbyder, at saadanne hemmelige Attester maa ske, »men aabenbarligen til Tingene i vedkommende Parters Nærværelse«. (Vends Hrd. 38).

1689, 13. April. (Wedelsborg). Grev Wedell fremstiller for Biskop Kingo det skandaløse Liv i Utugt og Drukken-skab, som Præsten Jens Biering i Ronæs havde ført, og forlanger ham suspenderet, indtil der var gaaet Dom i Sagen mod ham. (Vends Hrd. 45).

1689, 25. Maj. (Kbhvn). Christian V bevilger, at Hr. Ernst Gunther Helm, Sognepræst i Brenderup, hvis Præstegaard var brændt d. 1 Maj s. A., maatte oppebære 1 Rdl. af enhver Kirke i Fyns Stift til Hjælp til hans Præstegaards Gjenopførelse. (Stiftets alm. Br. 271).

1689, 9. Juni. (Wedelsborg). Grev Wilh. Frid. v. Wedell beskikker Christian Risbrigh til Sognepræst i Uby under Grevskabet Wedelsborg, »hvor den sidste Præst Hr. Jens Biering af Kgl. Commisarius d. 23. Mai sidst afvigt og ydermere Hs. Kgl. Maj.s Confirmation oven derpaa, er tildømt for falsk Angivende imod Assessor Hans Knudsen at lide paa sin Ære og Boslod og at rømme Hs. Kgl. Maj.s Riger og Lande, eller at gaa paa Holmen udi Jern sin Livstid, foruden videre Sagefald, jeg til hannem haver for den Præsteenke af Jylland, han haver besøvet: da som nu allerede tvende Præster efter hinanden ved deres Livs og Levnedes Uskikkelighed og Forargelse ere derfra komne, haver jeg udsøgt iblandt fornemme og godt Folk, som elske Gud og Æren, hvilke jeg udi langsomme-lig Tid kjender, denne Person, Christian Risbrigh, som saavel for sin Lærdom som gode Liv og Levned og anden Skikkeligheds Skyld skal være dygtig til at antage Uby

Kald og Menighed«. Biskop Kingo anmodes derfor om at ordinere ham. (Vends Hrd. 37).

1689, 24. September. (Wedelsborg). Grev Wedell forestiller Kongen: i hans Grevskab er for nogen Tid siden et Kald blevet ledigt, idet Præsten Jens Bering i Uby var bleven fradømt sit Embede. Greven havde derpaa kaldet en Student (Christen Brodersen Risbrigh) til Præst smst., men Biskoppen havde nu paa 5te Maaned vægret sig ved at ordinere ham, fordi Kaldsbrevet ikke havde faaet kgl. Konfirmation, som Greven mente ikke behøvedes paa Grund af hans grevelige Privilegier; han havde desuden betalt den af ham erhvervede Patronatsret til flere Præstekald saa højt, at han forventede, at Kongen ikke vilde støtte Biskoppens formentlig ubeføjede Prætension. — Kongen resolverede u. 28. Sept. s. A., at den af Supplikanten kaldede Præst til Uby Sogn »maa denne Gang dertil uden videre Ophold blive ordineret«. (Vends Hrd. 22).

1690, 3. November. (Haarslev). Provst Jørgen Karstens's Specifikation over det Tiendekorn, som enhver af Præsterne i Vends Herred oppebar for Aaret 1690. (Vends Hrd. 9).

1693, 17. Oktober. (Kbhvn). Christian V tilskriver Biskop Kingo: Eftersom Fru Anne Trolle afg. Erik Bildes har andraget, at Brenderup Kongetiende, som er perpetueret til Biskopperne i Fyns Stift, skal være bortfæstet til et Gadehus i Ore [se u. ²⁵/₉ 1685], og samme Tiende ligger Fru Anne Trolles Gaard, Kjersgaard, nærmest, og hende saaledes tilkommer efter Loven fremfor andre i Fæste at nyde, saa skal Biskoppen tilbagekalde det tidligere paa Tienden udstedte Fæstebrev mod Tilbagebetaling af Indfæstningen, og derpaa bortfæste Tienden til Fru Anne Trolle. (Vends Hrd. 51).

1699, 18. November. (Kbhvn). Frederik IV kalder Mag. Jørgen Karstens, hidtil Provst i Vends Hrd. og Sognepræst i Haarslev, til Sognepræst ved S. Knuds Kirke »og tillige at betjene det dertil perpetuerede Provsti«, i

Mag. Bartholomæus Deichmands Sted, der nu var befordret. (Stiftets alm. Breve 268).

1697, 30. Januar. (Kbhvn). Christian V tillader, at Anna Christina Elisabeth von Wedel maatte være fri for at staa aabenbart Skrifte for hendes begaaede Lejermaal. Dog skulde hun give noget til næste Hospital. (Stiftets alm. Br. 148).

1700, 3. Juli. (Rendsborg). Frederik IV bevilliger, at Hr. Anders Andersen Fugl, Sognepræst i Vejlbj Sogn, og Bodil Johansdatter Sommer maa komme sammen i Ægteskab, uanset at hun i tredie Led var beslægtet med hans afdøde Hustru. (Stiftets alm. Br. 162).

1701, 2. December. (Hafniæ). Testimonium publ. for Johannes Georgii Mygind, som 26. Sept. 1692 havde taget theol. Attestats med Haud ill. Hans Privatpræceptor, Prof. J. Steenbuch, anfører om ham, at han havde lagt sig efter Orientalia og at han havde været i M. Joh. Brunsmanns Hus. [Præst i Asperup og Rorslev]. (Stiftets alm. Br. 268).

1702, 10. Maj. Højesteretsdom i en Sag mellem Præsten i Husby og Greven paa Wedelsborg. Doms slutningen lyder: »Birkedommerens ugrundede Dom bør død og magtesløs at være og ikke at komme Magister Broderus Riisbrich til Præjudice eller Penges Udgift i nogen Maade; og bør Mag. Broderus Riisbrich herefter, foruden de ti Køers Græsning efter Fundatsen af 16. Novbr. 1645, at nyde, efter den følgende Fundats af Dato 18. Novbr. 1660, den Ødegaards Grund udi Aaby fri for al Afgift saa vel som for alle paabudne Skatter, og de som herefter paabydes kan. Hvorimod Mag. Broderus Riisbrich bør forsvarligen som tilforn at holde Vin og Brød vedlige til Husby Kirke. For den erlidte Afgang samt for Processens Omkostning betaler Greven, Hr. Wilhelm Friderich Wedel, til Magister Broderus Riisbrich udi alt 100 Rdl. Og bør Birkedommeren Rasmus Lauritsen [af Skjær-

bækgaard] for sin ugrundede Dom og lovstridige Vidners Stedelse at bøde til Vor Frelzers Kirke 10 Rdl. (Vends Hrd. 58)¹⁾. Under Mag. Broder Riisbrichs Strid med Grev Wedel havde Biskop Kingo (mærkeligt nok!) suspenderet Riisbrich fra hans Embede. Biskoppens Indlæg til Højesteret til Begrundelse af denne Suspension findes ogsaa i Bispearkivet, under Baag Hrd.

1712, 28. December. (Wedelsborg). Anne Cathrine Banner, Enke efter Grev Hannibal Wedel, udsteder paa egne og Søns, Christian Wedels, Vegne Fundats paa en Almueskole i Husby Sogn. (Vends Hrd. 60).

1716, 2. December. (Warberg). Anna Trolle sl. Erik Bildes til Kjærsgaard testamenterer sin Hovedgaard, Kjærsgaard, med tilliggende Bøndergods til sin afgangne Søsters, Fru Anna Helene Reetz Grevinde af Holcks, Datter, Anna Trolle Holck. (Stiftets alm. Br. 445).

1735, 5 December. (Nørre Ouby). Jørgen Friderichsen, Sognepræst i N. Aaby og Provst i Vends Hrd. indberetter til Biskoppen, Hr. Christian Ramus, at han har solgt Nørre Aaby Kirke til Frøken Sophia Amalia Reetz, boende i Kjærby i Asperup Sogn. (Vends Hrd. 69. 70.)

¹⁾ Se Hofmans Foundationer X, App. t. Fyns Stift. S. 7. Om Grev W. F. Wedell kan henvises til Vedel Simonsen, Rugaard III, 152 ff